

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اعتكاف

حضرت آیت الله العظمي علوي گرگاني

اعتكاف

حضرت آیت الله العظمي علوي گرگاني

ناشر:

نوبت چاپ: ۱۳۹۱

شمارگان:

قیمت:

چاپخانه:

شابک:

فهرست

مقدمه	۷
رهنمود حضرت امیرالمؤمنین علی <small>علیه السلام</small> به معتکفان	۱۱
اعتکاف از منظر حضرت آیت الله العظمی علوی گرگانی <small>دامت ظلّه</small>	۱۲
معنای اعتکاف	۱۳
اهداف اعتکاف	۱۴
اعتکاف معجونی از چند عبادت	۱۵
آثار اعتکاف	۱۸
عبادات جایگزین اعتکاف	۲۲
اعتکاف از منظر آیات وحی	۲۳
اعتکاف در روایات و احادیث معصومین <small>علیهم السلام</small>	۲۶
اعتکاف در تاریخ پیشینیان	۳۰
انواع اعتکاف	۴۴
مسائل مربوط به اعتکاف	۴۹
مراقبات حضور در خانه خدا	۶۲
مراقبات روزه داری	۶۲
مناسبت‌های اعتکاف	۸۷
سخن آخر	۸۷
منابع و مأخذ	۸۸

مقدمه

انسان موجودی سالک است، پویا و همیشه به دنبال حقیقت و رسیدن به معبود خویشتن است. انسان این اشرف مخلوقات به دنبال آن است که از هوای نفس خویش دور شود و خلوتی برای خود مهیا کند تا در انزوای وجود خویش در آثار صُنع پروردگارش با دیده عبرت بیندیشد و با سوز دل و اشک دیده باطن خود را از پلیدی‌ها بشوید و به خانه دل خود روشنی دهد: «یا ایها الانسان انک کادحٌ الی ربک کدحاً فملاقیه؛ ای انسان! تو با تلاش و رنج به سوی پروردگارت می‌روی و اورا ملاقات خواهی کرد.»^۱

اگر روانی افسرده و روحی مضطرب داری و هر سو به دنبال آرامش حقیقی می‌گردی، تنها راه به دست آوردن آرامش روانی، یاد خداست و توجه به ذات اقدس او: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ؛ کسانی هستند که ایمان آورده اند، و دل‌هایشان به یاد خدا مطمئن (و آرام) است؛ آگاه باشید، تنها با یاد خدا دل‌ها آرامش می‌یابد.»^۲

آری، احکام حیاتبخش اسلام می‌تواند انسان‌ها را از سردرگمی نجات داده، دل‌های پرآشوب را آرام سازد و خاطرهای افسرده را شاداب کند. اگر کسی آرامش می‌خواهد، باید آن را در دستورات الهی و سنت‌های رسول خدا ﷺ و پیروی اهل بیت علیهم‌السلام بجوید.

۱ - انشقاق / ۶

۲ - رعد / ۲۸

عالم عامل، شیخ بهایی (علیه الرحمه) در کتاب اربعین خود حدیثی از رسول خدا ﷺ نقل میکند که نقل آن خالی از لطف نیست. آن حضرت فرمودند: «حواریون مسیح ﷺ از او پرسیدند که ای روح الله! با چه کسی بنشینیم؟ فرمود: با کسی که شما را به یاد خدا اندازد؛ و گفتارش عمل صالح را در شما زیاد کند و کردارش عشق و رغبت شما را به آخرت بیفزاید.» شیخ در ذیل روایت می‌گوید: مراد از «نشستن» در سؤال حواریون، «رفاقت» و «مراوده» است؛ وی می‌افزاید: گفتار حضرت عیسی (علیه السلام) دلالت دارد که باید با کسی هم‌نشینی کرد که ویژگی‌های فوق را داشته باشد و گرنه باید از وی دوری نمود. این در حالی است که اکثر افراد در زمان ما، انسان را از یاد خدا غافل می‌کنند و صفاتی بر خلاف آنچه که حضرت عیسی ﷺ فرموده، دارند.

سفیان ثوری از امام صادق ﷺ سؤال کرد: «ای پسر رسول خدا! چرا از مردم کناره گرفته‌ای؟ آن حضرت فرمودند: «یا سفیان، فَسَدَ الزَّمانُ وَتَغَيَّرَ الإِخوانُ، فَرَأَيْتُ الإِنْفِرَادَ أَسْكَنُ لِلْفُؤَادِ؛ زمانه { مردم زمانه } فاسد شده است و برادران تغییر یافته‌اند و من تنهایی را برای قلب خویش آرام بخش تر یافتم.»^۱

آری در خلوت و انس با حق تعالی برکاتی دینی و دنیوی می‌توان یافت که اخلاص، توجه به خداوند و استمرار آن، مهمترین آنهاست. کسی که اراده اش ضعیف و قلبش با هر صدایی به سویی مایل است و از ذکر روی می‌گرداند، در خلوت برای استقامت در عبادت آماده تر بوده و خویش را برای ادامه تفکر راغب تر خواهد دید.

یکی از مهمترین اسباب تقرب به خداوند که در طول تاریخ مورد توجه انبیاء و خواص اهل دل بوده، سنت اعتکاف است که ریشه در حقیقت خلوت و عزلت از

خلق دارد و بزرگان سلوک فرموده‌اند، خلوت یکی از پنج راه رسیدن به کمال است.

در اعتکاف است که میتوان خدایی بودن را در همه کارها تمرین کرد. اعتکاف فرصت مناسبی است تا انسانی که در پیچ و خم مادیات غرق شده، کمی فکر کند و خود را باز یابد و دل از غیر خدا بکند و روح بندگی و اطاعت را در خود زنده نماید و با قاضی الحاجات به مناجات بپردازد.

در اعتکاف باید اسماعیل تعلقات را در راه محبوب حقیقی ذبح کرد و عواطف را تحت قواعد متقن توحیدی آورد و آنها را در راه خدا هدایت نمود.

اعتکاف در واقع حج مختصری است که انسان معتکف با پوشیدن لباسی شبیه لباس احرام از لذات زودگذر مادی صرف نظر کرده و لذت‌های دائمی و واقعی را تجربه می‌کند. لذت گفتگو با خدا، لذت انس با معبود، لذت بیدار بودن در دل شب و از خوف و عشق خدا اشک ریختن، لذت توبه و بازگشت به خدا..

معتکف در ایام اعتکاف با قرآن بیشتر از پیش مأنوس است و با خواندن نماز و توجه به ائمه علیهم السلام گامی بزرگ در سلوک الی الله برمی‌دارد و افرادی که با او معتکفند، هم نشینان صالحی هستند که آن فضا را با عطر معنویت معطر می‌سازند.

این اعتکاف اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله و سلم) است که مشتاقان را در چهاردهم و پانزدهم رجب و دهه آخر ماه رمضان و هر فرصت مناسب دیگری مهمان خانه خدا می‌کند تا جان و تن را بشویند و هم صدا ظهور هرچه زودتر حضرت ولی عصر (ارواحنا له الفداء) را از خداوند منان طلب نمایند و با همه وجود عرضه بدارند: «اللهم عجل لوليک الفرج والعافیة والنصر و مد فی عمره الشریف»

در اینجا لازم است بگویم که مجموعه ذیل بعد از تحریر تحت اشراف و نظارت حضرت آیت الله العظمی علوی گرگانی (مد ظله العالی) قرار گرفت که جا دارد در اینجا از مراحم خاصه ایشان و همچنین تمامی عزیزانی که بنده حقیر را در این راه مدد و یاری داده اند کمال تشکر و سپاسگزاری را بنمایم.

امید است با توجهات خاصه حضرت حجت ابن الحسن (روحی وارواح العالمین لتراب مقدمه الفداء) و پیگیری مسئولان در امور فرهنگی و تلاش و زحمت عزیزان در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و جوانان و اقشار متفکر جامعه، بتوان این سنت نبوی را هر ساله پررونقتر از گذشته احیا نمود و افراد را بیشتر با این مهم آشنا نمود.

در پایان از خداوند متعال خواستاریم تا توفیق عمل و احیاء این سنت نبوی را به همه مؤمنان کرامت فرماید تا ان شاء الله در سالهای آینده با تکثیر کتابهایی در این باره مشتاقان سیر الی الله بیشتر گردند و امیدواریم این تحفه ناچیز مقبول سلیمان زمان افتد که عرضه بداریم: «یا ایها العزیزُ مَسَّنَا وَاهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَتِ مُزَجَّاتٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ»^۱.
«وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى»

رهنمود حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) به معتکفان

علاوه بر مراعات اخلاص، رعایت برخی از نکات سبب می‌شود تا معتکف از عمل خود بهره بیشتری ببرد. در کتاب «دعائم الاسلام» در فرمایشی از امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) پیرامون مراقبات اعتکاف آمده است: «يَلْزِمُ الْمُعْتَكِفُ الْمَسْجِدَ وَيَلْزِمُ ذِكْرَ اللَّهِ وَالتَّلَاوَةَ وَالصَّلَاةَ وَلَا يَتَحَدَّثُ بِأَحَادِيثِ الدُّنْيَا وَلَا يُنْشِدُ الشَّعْرَ وَلَا يَبِيعُ وَلَا يَشْتَرِي ... وَلَا يَتَكَلَّمُ بِرَفَثٍ وَلَا يُمَارِي أَحَدًا وَمَا كَفَّ عَنِ الْكَلَامِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ»

«معتکف باید در طول اعتکاف، مسجد را ترک نکند، پیوسته به ذکر خدا و تلاوت قرآن و نماز مشغول باشد، درباره مسائل دنیوی سخن نگوید، شعر نسراید ... فُحْش و سخنان زشت بر زبانش جاری نشود، جدال خودنمایی نکند و هر اندازه بتواند از سخن گفتن لب فرو بندد، بهتر است. در روایتی از امام باقر (علیه السلام) نیز آمده است: «إِنَّ الْمُعْتَكِفَ لَا يَبِيعُ وَلَا يَشْتَرِي وَلَا يُجَادِلُ وَلَا يُمَارِي وَلَا يَغْضِبُ وَلَا يَتَحَوَّلُ مِنْ مَجْلِسِ اعْتِكَافِهِ». «معتکف باید خرید و فروش و جدال و منازعه را ترک کند، از خشم ورزیدن پرهیزد و از محل اعتکافش بیرون نرود».

اعتکاف از منظر مضرت آیت الله العظمی علوی گرگانی رحمته علیه

اعتکاف یکی از اعمال مستحب است که اگر به خوبی درک شود می‌تواند به تمام معنی برای تهذیب نفس و خودسازی و عرفان حقیقی کافی باشد. اعتکاف یعنی از تمامی لذات دنیا بریدن و متوجه حضرت ربوبی شدن. انسان معتکف با اعتکاف بر خود بسیاری از کارها را که در غیر اعتکاف مباح است، حرام می‌کند تا راههای وصل الهی را طی کند. اعتکاف خود شامل روزه است و روزه از ارکان آن محسوب می‌شود. روزه به تنهایی دارای محاسن فراوانی است که این وجیزه تاب آن را ندارد تا مفصل وارد شویم و از طرفی اعتکاف با حج شباهت فراوانی دارد زیرا بسیاری از محرمانه که در حج بر محرم حرام است بر معتکف نیز حرام می‌باشد و برخی از فقهاء رأی بر آن داده اند که بنابر احتیاط معتکف از تمامی محرمانه احرام اجتناب نماید. پس همانطور که حج برکات مختلفی دارد اعتکاف نیز برکاتش بسیار زیاد است.

پس انسانی که دوست دارد با حضرت حق سروسری داشته باشد باید از دنیا فاصله بگیرد و هرچه از دنیا فاصله بگیرد به خداوند جلت عظمته نزدیکتر می‌شود و اعتکاف با برنامه‌هایی که دارد انسان را هرچه بیشتر به حضرت دوست نزدیکتر می‌نماید و در عظمت این عمل بسطار مفید همین کلام خداوند کافی است: « أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ».

معنای اعتکاف

- ۱- معنای اعتکاف: « أَلْبِثُ الْمُتَطَوِّلُ؛ تَوْقِفٌ وَدِرْنَجٌ طَوْلَانِي. »
« أَلْبِثُ فِي مَسْجِدٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَصَاعِدًا لِلْعِبَادَةِ؛ تَوْقِفٌ فِي مَسْجِدٍ جَامِعٍ سَهَ رَوْزٍ وَبِشْطَرٍ بَرَاءِ عِبَادَتِهِ. (بررسی مجمع البحرین).
- ۲- اعتکاف: درنگ در مسجد به قصد عبادت، این عمل در اصل شرع مستحب است. (تحریر الوسيله).
- ۳- اعتکاف: روی آوردن به چیزی و مواظبت نمودن بر آن و همراه با آن بودن از روی احترام. (لسان العرب / مفردات راغب اصفهانی).
- ۴- اعتکاف در لغت به معنی اقامت کردن و ماندن درجایی و ملازم بودن با چیزی است ولی در اصطلاح، اقامت در مکانی مقدس به منظور تقرّب جستن به خداوند متعال است. (المنجد)
- ۵- اعتکاف در لغت، اقبال به سوی چیزی است؛ همراه با تعظیم و بدون انصراف و در اصطلاح عبارت است از اقامت سه روز یا بیشتر در مسجد به قصد عبادت یا قربت با شرایط مخصوص^۱.

۱ - راغب اصفهانی / معجم مفردات الفاظ قرآن - ماده عکف . لسان العرب / ج ۹ / ص ۳۴۰.

اهداف اعتکاف

هدف اعتکاف همان است که در مناجات شعبانیه از خداوند می‌خواهیم: «الهی هب لی کمال الانقطاع الیک؛ خدایا به من نهایت بریدگی وابستگی از غیر خودت را هدیه نما.» که عباتند از:

- ۱- عرصه مبارزه با خواسته های نفسانی و کششهای مادی .
- ۲- میدان مبارزه با حس برتری طلبی و خودخواهی.
- ۳- نیاز روحهای بزرگی است که جلوه های مادی آنها را قانع نمی کند.
- ۴- پرورش روح زهد و قناعت و پرهیز از مصرف گرایی .
- ۵- مبارزه با خوی آزمندی حرص و ماده گرایی .
- ۶- زمینه پرداخت به دعا و عبادت و انس با خدا .
- ۷- زمینه بهره گیری از دریای بیکران معارف قرآن .
- ۸- همنشینی و همدمی با محرمان راز و خوشه چینی از خرمن فیض آنان.
- ۹- مأوا گزیدن در بارگاه خدا و سرسائیدن بر آستان دوست.
- ۱۰- حبس اندیشه و وقف ضمیر باطن برای خدا شدن.
- ۱۱- بازگشت به سوی خدا و پرواز در اوج.
- ۱۲- سیر در آسمان معرفت و گذر به وادی مقدس طاعت و عبادت .

اعتکاف معبونی از پند عبادت

- تحصّن در خانه خدا:

امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند: «نشستن در مسجد برای من از نشستن در بهشت بهتر است چون در اولی رضایت خداست و در دومی رضایت خویش.»
 ۲- روزه گرفتن: قال الله تعالی: «یا احمد لیس شیء من العبادات أحبّ الی من الصّمت و الصّوم .»

قال الرضا علیه السلام: «الصّوم لی و انا اجزی به .»

۳- دعا خواندن: دعا روح انسان را به فضای اخلاقی و خشوع می کشاند و با خداوند جهان مرتبط می سازد. امام صادق علیه السلام فرمودند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: «دعا سلاح مؤمن و ستون دین و نور آسمانها و زمین است. الدّعاء سلاح المؤمن و عماد الدین و نور السماوات و الأرض.» امیر المؤمنین علی علیه السلام فرمودند: دعا کلید فتح و سعادت و وسیله رستگاری است و بهترین دعا آن است که از سینه پاک برخاسته باشد. «

امام صادق علیه السلام به میسر فرمودند: «هرگز فکر نکنی که مقدرات خداوند حتمیت یافته و پایان پذیرفته. بدان که در نزد پروردگار مقام و منزلتی وجود دارد که جز با دعا و سؤال بدست نمی آید. اگر کسی نخواهد و دعا نکند به او داده نمی شود، ای میسر بدان که هیچ دری نیست مگر اینکه به وسیله کوبیدن آن در، به روی انسان گشوده می شود.» پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: «الدّعاء مخّ العباده و لا یهلک مع الدّعاء أحد.»

۴- نیرو و کمک گرفتن از عبادت: چه اینکه انسان بار امانتی را به دوش می کشد که آسمانها و زمین از حمل آن ناتوان هستند. لذا نیاز به کمک و منبع نیرو بخش

دارد تا به منزل مقصود برساند. « واستعینوا بالصبر و الصلاه و آنها لکبیره آلا علی الخاشعین » - « استعینوا بالصبر و الصلاه ان الله مع الصابرين » .

سیره ائمه علیهم السلام نیز چنین بود . امیر المؤمنین علی علیه السلام هرگاه برایش کار مهمی پیش می آمد به نماز پناه می برد و بعد این آیه را می خواند. و نیز می فرمودند: اندوهتان را با خواندن نماز در مسجد رفع کنید . بزرگان و اولیاء خدا نیز از این سیره تبعیت می کردند.

۵- استغفار در سحر و خواندن نماز شب: سحر زمان بسیار مبارکی است . وقت تهجد و عبادت . وقت انس گرفتن با محبوب حقیقی . بسیاری از اولیاء خدا به گونه ای بودند که هرگز اتفاق نیفتاد که فجر طلوع کند و آنان خواب باشند. « الصابرين و الصادقين و القانتين و المنفقين و المستغفرين بالاسحار - و بالاسحار هم يستغفرون » .

سخنی ظریف در آثار و برکات نماز شب:

- ۱- شرافت مؤمن است.
- ۲- گناهان احتمالی روز را ریشه کن می کند.
- ۳- چهره انسان را نورانی و شاداب می کند.
- ۴- موجب سلامت بدن و درد و مرض را انسان دور می گرداند.
- ۵- بوی انسان را دلپذیر می کند.
- ۶- زینت انسان در عالم آخرت.
- ۷- موجب بخشش گناه است.
- ۸- غصه و اندوه روزانه ای انسان را برطرف می سازد.
- ۹- موجب افزایش دامنه دید و روشنایی چشم می گردد.
- ۱۰- خُلق و خوی انسان را نیکو می گرداند.

- ۱۱- موجب اداء دین و قرض انسان می شود.
- ۱۲- فرح و نشاط مخصوصی به روح می دهد.
- ۱۳- کفاره گناهان می شود.
- ۱۴- ارمغان بهشت می گردد.
- ۱۵- در هر خانه ای که خوانده شود آن خانه به اهل آسمان روشنایی می دهد چنانکه ستارگان برای زمینیان.
- ۱۶- درجه و مقام انسان را نزد خدا بالا می برد.
- ۱۷- انسان را از عذاب قبر ایمن می دارد.
- ۱۸- موجب افزایش عمر می گردد.
- ۱۹- سدی در مقابل گناه و از ارتکاب آن جلوگیری می کند.
- ۲۰- بیدار کردن اهل خانواده برای خواندن نماز شب موجب جلب رحمت پروردگار است.

آثار اعتکاف

آثار اعتکاف را می‌توان از سه جهت مورد مطالعه قرار داد:

الف- آثار اخروی که عبارتند از:

۱- آمرزش گناهان: (قل یا عبادى الذین أسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمہ الله إن الله یغفر الذنوب جميعاً أنه هو الغفور الرحیم ؛ بگو: ای بندگان من که بر نفسهای خویش اسراف نمودید، از رحمت خدا مأیوس نشوید . به درستی که خداوند همه گناهان را می‌بخشد و به راستی که او غفور و رحیم است.

ای عفو تو شامل گناهان

ای مرهم قلب خسته من

بر خسته دلان شفای دردی

بنگر ز گنه چه تیره روزم

چون شمع به درگهت بسوزم

۲- نزدیکی به خدا: (در حدیث معراج خداوند از پیامبر ﷺ سؤال می‌کند: ای احمد! آیا می‌دانی در چه هنگام بنده به مقام قرب من نائل می‌شود؟ بعد می‌فرماید: زمانی که گرسنه یا در حال سجده باشد.)

۳- جلب محبت خدا: (والذین آمنوا اشد حبا لله ؛ آنان که ایمان آورده اند، به شدت خدا را دوست دارند.)

۴- تحصیل بهشت الهی: (وعَدَ اللهُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِ الْأَنْهَارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَ مَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَ رِضْوَانٌ مِنْ اللَّهِ الْكَبِيرِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ؛ خدا به مردان و زنان مؤمن وعده بهشتی را داد که در زیر آن نهرها جاری است. آنان در بهشت و در خانه های پاک در بهشت عدن خالدند. رضوان و رضایت خدا بالاتر از بهشت است، و آن فوز عظیم است.

ب- آثار دنیوی:

۱- تقویت اراده

۲- انس با معنویات

۳- دوری از غفلت: (اقترب النَّاسُ حَسَابَهُمْ وَ هُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرَضُونَ ؛ رسیدگی به انسانها، نزدیک شد و مردم در غفلت به سر می‌برند.)

۴- تواضع و فروتنی

آثار اجتماعی :

۱- کاهش جرم و فساد: به عقیده جرم شناسان، گسترش مسائل معنوی باعث کم شدن جرم و فساد در جوامع است.

۲- آشنایی و برقراری ارتباط دوستانه: حضور مؤمنان شهر در یکجا فرصتی است تا یکدیگر را بشناسند و ارتباط دوستانه پیدا کنند و از آثار اخوت اسلامی بهره مند شوند. همچنین غیر از این موارد، نکات دیگری هستند که به خاطر تبرک و تیمن و ترغیب معتکفان به یکی از آنها اشاره می‌کنیم که شاید اکسیر تمام عیار همه آن آثار باشد. و آن این است که اعتکاف باعث می‌شود تا انسان نائل به زیارت امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) گردد . البته باید متذکر شویم که این امر برای همه به وقوع نمی‌پیوندد بلکه بستگی به شرائط و میزان توجه فرد و همچنین وسعت ظرف وجودی هر انسان دارد و این در حالی است که باید خداوند به او این مرحمت را بفرماید و حضرت بقیت الله الاعظم (روحی و ارواح العالمین لتراب مقدمه فداه) او را مستعد ملاقات ببینند.

حبیب بن محمد الصنعانی می‌گوید: « خدمت علی بن ابراهیم اهوازی رسیدم، و از او در مورد قائم آل محمد ﷺ پرسیدم . علی بن ابراهیم گفت: برادر! از مسأله مهمی سؤال کردی. من بیست بار به حج مشرف شدم و در تمام سفرها مشتاق

دیدار آن حضرت بودم، ولی توفیق حاصل نشد. تا اینکه یک شب که در منزل خوابیده بودم، شخصی را در خواب دیدم که می‌گوید: ای علی بن ابراهیم! « خداوند به من اجازه انجام حج داده است! » آن شب متوجه معنای این سخن نشدم، و درباره این مطلب فکر می‌کردم، و منتظر فرار رسیدن موسم حج بودم. هنگامی که زمان حج فرا رسید مقدمات سفر را مهیا نمودم، و به سمت مدینه حرکت کردم. هنگامی که داخل مدینه شدم از قائم آل محمد صلی الله علیه و آله پرس و جو کردم اما هیچ اثری از آن حضرت نیافتیم، و هیچ خبری در موردش نشنیدیم. دائماً در فکر و اندیشه در مورد امورات خودم بودم تا اینکه از مدینه خارج شده، و به سمت مکه حرکت کردم. در مسیر راه وارد جحفه شده (و احرام بستم) و یک روز در آنجا ماندم. سپس به سمت غدیر خم حرکت کردم. در مسجد منطقه غدیر نماز بجای آوردم، و پیشانی را به خاک ساییدم و در دعا و ابتهال کوشیدم، سپس به سمت مکه حرکت کردم و در مکه معتکف شده و به عبادت و طواف مشغول شدم، تا اینکه یک شب هنگام طواف جوان خوش چهره و خوش بویی که بر گرد خانه خدا طواف می‌کرد توجه مرا به خود جلب کرد، در کنارش ایستادم و به طواف ادامه دادم، به گونه ای که بدنم به بدنش برخورد کرد. پرسید: اهل کجایی؟ عرض کردم: اهل عراق هستم. فرمودند: کدام عراق؟ عرض کردم: اهواز. فرمودند: آیا ابن الخضیب را می‌شناسی؟ عرض کردم: بله! خدا رحمتش کند که دعوت حق را لبیک گفت. فرمودند: خدا رحمتش کند... آیا علی بن ابراهیم مهزیار را می‌شناسی؟ عرض کردم: خودم هستم. فرمودند: ای ابوالحسن خداوند تو را حفظ کند.

علامت و نشانه ای که بین تو و پدرم محمد الحسن بن علی علیه السلام بود چه شد؟ عرض کردم: همراه من است. سپس آن را از جیب خود خارج کرده به ایشان نشان دادم. هنگامی که آن را دید اشک جلوی چشمانش را گرفت، و شروع به

گریستن کرد، به گونه ای که لباسش از اشکش خیس شد. سپس فرمودند: به سوی قافله ات بازگرد، و منتظر باش تا شب شود، سپس از تاریکی شب استفاده کن و در فلان مکان به ملاقات ما بیا.^۱ در این جا از تمامی معتکفین عاجزانه درخواست دارم اگر مشرف به زیارت آن جناب شدند بنده حقیر و تمامی کسانی که احیاگر امر اعتکاف هستند را فراموش نکنند و از آن حضرت توفیق زیارتش را با معرفت تمنا نمایند.

غرق گنه ناامید، مشو ز درگاه ما	که عفو کردن بود در همه دم کار ما
بنده شرمنده تو، خالق بخشنده من	بیا بهشتت دهم، مرو تو در نار ما
توبه شکستی بیا، هر آنچه هستی بیا	امیدواری بجو ز نام غفار ما
در دل شب خیز ریز، قطره اشکی ز چشم	که دوست دارم کند گریه گنه کار ما
خواهم اگر بگذرم از همه عاصیان	کیست که چون و چرا، کند ز کردار ما
وای بر آن کو نشد نادم از عصیان خود	هلاک گردد به حشر، در یم قهار ما
اگر چو عاصی شدی غرق معاصی بیا	دست توسل بزن به آل اطهار ما

« عبادات جایگزین اعتکاف »

۱- حل مشکلات و برآورده کردن حاجات دیگران . قال علی بن الحسین علیه السلام: وَ اللَّهُ لَقَضَاءُ حَاجِهِ الْآخِ الْمُؤْمِنِ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ مِنْ صِيَامِ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعِينَ وَ اعْتِكَافِيهِمَا فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ. به خدا قسم هر آینه برآورده کردن حاجت برادر دینی نزد خداوند محبوبتر است از روزه و اعتکاف پی در پی دو ماه در مسجدالحرام.

۲- نگاه به سیمای عالم . قال علی علیه السلام: جُلُوسِ سَاعَةٍ عِنْدَ الْعُلَمَاءِ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ مِنْ عِبَادَةِ أَلْفِ سَنَةٍ وَ النَّظْرُ إِلَى وَجْهِ الْعَالَمِ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ مِنْ اعْتِكَافِ سَنَةٍ فِي بَيْتِ الْحَرَامِ..... یک لحظه نزد عالمان برای خداوند از عبادت ۱۰۰۰ سال دوست داشتنی تر است و نگاه به صورت عالم برای خداوند از اعتکاف یک سال در بیت الله الحرام دوست داشتنی تر است.

البته عالمی که ما را از وادی شک به یقین و از کبر به تواضع و از ریا به اخلاص و از عداوت به خیر خواهی و از دنیا طلبی به زهد و عدم وابستگی به دنیا رهنمود سازد.

۳- زیارت حضرت سیدالشهداء . امام صادق علیه السلام به ام سعید احمسیه در ثواب زیارت حضرت سیدالشهداء می فرماید: « كَعْدِلِ حَجَّهِ وَ عُمْرَةِ وَ اعْتِكَافِ شَهْرَيْنِ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَ صِيَامِهِمَا وَ خَيْرَهُمَا.

۴- نگاه خیر خواهانه به برادر دینی. قال رسول الله صلی الله علیه و آله: نَظَرُ الرَّجُلِ إِلَى اخِيهِ عَنِ شَوْقِ خَيْرٍ مِنْ اعْتِكَافِ سَنَةٍ فِي مَسْجِدِي هَذَا .

« اعتکاف از منظر آیات وحی »

۱- سوره بقره/ آیه ۱۲۵: «وَ إِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَ أَمِنًا وَ اتَّخَذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَ وَعَدْنَا اِلَى اِبْرَاهِيمَ وَ اِسْمَاعِيلَ اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَ الْعَاكِفِينَ وَ الرُّكَّعِ السُّجُودِ».

به یاد آور هنگامی که ما خانه کعبه را مکانی امن و مرجع امر دین خلق مقرر داشتیم و دستور داده شد که مقام و جایگاه ابراهیم (علیه السلام) را جایگاه عبادت قرار دهید و از ابراهیم و فرزندش اسماعیل (علیهم السلام) عهد و پیمان گرفتیم که حریم خداوند را از وجود بتان خالی کنید و از هر رجس و ناپاکی مطهر نمائید برای اینکه اهل ایمان به طواف و اعتکاف حرم آیند و در آن نماز و اطاعت خدای بجا آرند.

۲- سوره بقره/ آیه ۱۸۷: «كُلُوا وَ اشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ اَتَمُّوا الصِّيَامَ اِلَى اللَّيْلِ وَ لَا تَبَاشِرُوهُنَّ وَ اَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسْجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ اٰيَاتِهِ لِّلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ».

بخورید و بیاشامید تا آنگاه که خط سفیدی روز از سیاهی شب در سپیده دم پدیدار گردد پس از آنکه روزه را به پایان رسانید تا اول شب (مغرب) و با زنان هنگام اعتکاف در مسجد مباشرت نکنید. این احکام حدود دین خداست زنهار در آن راه مخالف مپوئید. خدا این گونه آیات خود را برای مردم بیان می دارد تا پرهیز کار شوند.

۳- سوره اعراف / آیه ۱۳۸: « وَ جَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَيَّ قَوْمًا يَعْكُفُونَ عَلَيَّ أَصْنَامٍ لَهُمْ . قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ؛ وَ بَنِي إِسْرَائِيلَ رَا (سالم) از دریا عبور دادیم، (ناگاه) در راه خود به

گروهی رسیدند که اطراف بت‌هایشان، با تواضع و خضوع، گرد آمده بودند. (در این هنگام، بنی اسرائیل) به موسی گفتند: تو هم برای ما معبودی قرار ده، همانگونه که آنها معبودان (و خدایانی) دارند. گفت: شما جمعیتی جاهل و نادان هستید.»

۴- سوره طه/ آیه ۹۱: «قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ».

قوم در پاسخ نصایح هارون گفتند: (ما به پرستش گوساله ثابت هستیم تا وقتی موسی به سوی ما برگردد.

۵- سوره طه/ آیه ۹۷: «قَالَ فَأَذْهَبَ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ وَانظُرْ إِلَىٰ إِلْهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا».

موسی (علیه السلام) از روی خشم به سامری فرمود: «از میان ما بیرون شو که تو در زندگانی دنیا به مرضی معذب خواهی شد که دایم گوئی کسی مرا نزدیک نشود و در آخرت هم وعده گاهی در دوزخ داری که تخلف نخواهد شد. اکنون این خدایت را که با زر و زیور ساخته ای و بر پرستش و خدمتش ایستاده ای بنگر که آن را در آتش می سوزانیم و خاکسترش را به آب دریا می دهیم.

۶- سوره انبیاء/ آیه ۵۲: «إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ».

هنگامی که ابراهیم (علیه السلام) با پدرش (یعنی عمویش) و با قومش گفت: این مجسمه های بی روح و بت‌های بی اثر چیست که شما به نام خدائی می پرستید؟ و برآن عمری متوقف شده اید.

۷- سوره حج/ آیه ۲۵: «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَن يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِن عَذَابِ أَلِيمٍ».

آنان که به خدا کافر شده و مردم را از راه دین خدا منع می کنند و نیز از مسجد الحرامی که ما حرمت احکامش را برای اهل آن شهر و بادیه نشینان یکسان قرار دادیم مانع مردم می شوند و هر کسی که در آنجا اراده الحاد و تعدی کرده و به خلق ظلم و ستم کند همه را عذاب دردناک می چشانیم».

۸- سوره شعراء/ آیه ۷۱: «قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَنْظِلُّ لَهَا عَاكِفِينَ».

قوم به ابراهیم (علیه السلام) جواب دادند که: ما بت‌هایی را می پرستیم که ما ثابت بر پرستش آنها (بت‌ها) بوده و هستیم.

۹- سوره فتح/ آیه ۲۵: «هُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيِ مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحَلَّهُ».

هم آنان بودند که به خدا کافر شدند و راه مسجد الحرام را بر شما بستند و هدی شما را از رسیدن به محل خود (مکه) منع کردند.

« اعتکاف در روایات و احادیث معصومین (علیهم السلام) »

حدیث اول :

« إِذَا كَانَ الْعَشْرُ الْوَاحِدُ اعْتَكَفَ فِي الْمَسْجِدِ وَضُرِبَتْ لَهُ قُبَّةٌ مِنْ شَعْرِ، وَشَمَّرَ الْمِيزَرَ وَطَوَّى فَرَّاشَهُ؛ رَسُولُ خُدا ﷺ آين چنين بود، زمانی که دهه آخر ماه رمضان فرا می‌رسید، در مسجد معتکف می‌شد و برای او خیمه‌ائی از مو زده می‌شد و لنگ را محکم به کمر می‌بست و بستر را جمع می‌نمود. ^۱

حدیث دوم:

امام صادق (علیه السلام) فرمود: « كَانَتْ بَدْرُ فِي شَهْرِ رَمَّضَانَ وَ لَمْ يَعْتَكِفِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا أَنْ كَانَ مِنْ قَابِلِ اعْتَكَفَ عِشْرِينَ عَشْرًا لِعَامِهِ وَ عَشْرًا قِضَاءً لِمَافَاتِهِ؛ جَنَگِ بَدْرِ دَرِ رَمَّضَانَ وَاقِعَ شَدَّ وَ بِیَامِبرِ ﷺ بَرَاءِ هَمَانَ سَالِ وَ دَهَ بَرَاءِ قِضَاءِ سَالِیِ كِهَ فَوْتِ شَدَّهَ بُوَدِ مَعْتَكِفِ شَدَدَنْد. ^۲

حدیث سوم:

ابی بصیر از حضرت امام صادق (علیه السلام) نقل نمود: « مَنْ سَعَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ فَاجْتَهَدَ فِيمَا فَأَجْرِي اللهُ عَلَى يَدَيْهِ قِضَاءَهَا كَتَبَ اللهُ عَزَّوَجَلَّ لَهُ حَجَّةً وَ عُمْرَةً، وَ اعْتَكَفَ شَهْرَيْنِ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَ صِيَامَهُمَا؛ كَسَى كِهَ دَرِ رَاهِ حَاجَتِ بَرَادَرِ مَسْلَمَانَشِ كُوشَشِ وَ سَعَى نَمَائِدِ . سِپَسِ خُدَاوَنْدِ بَرِ دَسْتِ اَوْ حَاجَتِ اَوْ رَا

۱ - وسائل / ج ۷ / ص ۳۹۷ . مجمع البحرين / معنای کنائی .

۲ - وسائل / ج ۷ / ص ۳۹۷ .

برآورده نماید، خداوند برای او ثواب حج و عمره و دو ماه اعتکاف همراه با روزه در مسجدالحرام برای او می‌نویسد. ^۱

حدیث چهارم:

میمون بن مهران گفت: من خدمت امام مجتبی (علیه السلام) نشسته بودم، مردی آمد، برای حضرت گفت، ای فرزند رسول خدا ﷺ فلانی از من اموالی را بستانکار است، می‌خواهد مرا زندان کند، پس حضرت فرمودند: به خدا قسم مالی نزد من نیست، تا بدهکاری تو را اداء نمایم، آن مرد خطاب به امام (علیه السلام) گفت: با او سخن بگو (یعنی وساطت نما، او به من مهلت دهد، زندانم ننماید). امام (علیه السلام) کفش خود را پوشید، گفتم: ای فرزند رسول خدا! من فراموش کردم، که شما در حال اعتکاف هستید، امام (علیه السلام) فرمودند: انسی با این اعتکاف ندارم، بلکه شنیدم که پدرم از جدم رسول خدا ﷺ حدیث می‌فرمود: « مَنْ سَعَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ فَكَانَ مَا عَبَدَ اللهُ عَزَّوَجَلَّ تِسْعَةَ أَلْفِ سَنَةٍ صَائِمًا نَهَارُهُ، قَائِمًا لَيْلُهُ؛ كَسَى كِهَ دَرِ رَاهِ بَرَاوَرْدَهَ شَدَنْدِ حَاجَتِ بَرَادَرِ مَسْلَمَانَ خُودَشِ كُوشَشِ نَمَائِدِ، گُویَا نَهَ هَزَارِ سَالِ خُدَا رَا عِبَادَتِ كَرْدَهَ اسْتِ . دَرِ حَالِیِ كِهَ رُوزَهَائِشِ رَا رُوزَهَ، وَ شَبِ هَائِشِ رَا بَهَ اِقَامَهَ نَمَازِ وَ اَحْيَاءِ پَرَدَاخْتَهَ اسْتِ. ^۲

حدیث پنجم:

از حضرت علی (علیه السلام) نقل شده است: « جُلُوسُ سَاعَةٍ عِنْدَ الْعُلَمَاءِ أَحَبُّ إِلَيَّ إِلَى اللهِ مِنْ عِبَادَتِ أَلْفِ سَنَةٍ، وَ النَّظَرُ إِلَى الْعَالِمِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ اعْتِكَافِ سَنَةٍ فِي الْبَيْتِ

۱ - وسائل / ج ۷ / ص ۴۱۳ .

۲ - وسائل الشیعه / ج ۷ / ص ۴۰۹ .

الْحَرَامِ وَ زِيَارَةُ الْعُلَمَاءِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ سَبْعِينَ طَوَافاً حَوْلَ الْبَيْتِ وَ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ حَجًّا وَ عَمْرَهُ مَبْرُورَتاً مَقْبُولَةً، وَ رَفَعَ اللَّهُ لَهُ سَبْعِينَ دَرَجَةً، وَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ الرَّحْمَةَ، وَ شَهِدَتْ لَهُ الْمَلَائِكَةُ أَنَّ الْجَنَّةَ وَ جَبَّتْ لَهُ؛ سَاعَتِي فِي مَحْضَرِ دَانِشْمَنْدَانِ نَشِيسْتَن، فِي پِيشگاهِ خُداوندِ از هزار سالِ عبادتِ دوستِ داشتنتی تر است، نگاهِ همراهِ با اندیشه به عالمانِ الهی از یک سالِ اعتکافِ در مسجدِ الحرامِ محبوبتر است. زیارتِ علمایِ الهی از هفتادِ طوافِ اطرافِ خانهِ خدا محبوبتر است و از هفتادِ حج و عمره قبول شده با فضیلت تر است و او را هفتادِ درجه بالا می‌برد. و رحمت را بر او نازل می‌نماید و فرشتگانِ شهادت می‌دهند که بهشت برای او واجب است.»

حدیث ششم:

از حضرت خاتم النبیین صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نقل شده: «أَنَّكَ إِذَا كَانَ مَقِيمًا اِعْتَكَفَ الْعَشْرَ الْأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ وَ إِذَا سَافَرَ اِعْتَكَفَ مِنْ الْعَامِ الْمُقْبِلِ عَشْرِينَ؛ زَمَانِي كَه مَقِيمٍ بُوَدُنْد، دِه رُوز آخِرِ رَمَضَانَ رَا مَعْتَكَف مِي شُدُنْد. وَ زَمَانِي كَه دِهه آخِرِ رَمَضَانَ رَا مَسَافِر بُوَدُنْد، سَالِ اَیْنِدِه بَیْسْت رُوز مَعْتَكَف مِي شُدُنْد.»^۱

حدیث هفتم:

در روایتی آمده: «وَلَا يَتَكَلَّمُ بِرَفَثٍ وَلَا يُمَارِي أَحَدًا وَ مَا كَفَّ عَنِ الْكَلَامِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ؛ اِنْسَانِ مَعْتَكَفِ سَخْنَانَ زَشْتِ بَرِ زَبَانِ جَارِي نَمِي كُنْد وَ جِدَالِ وَ رِيَا نَمِي نَمَائِدِ وَ هَرِ قَدْرِ خُودِ رَا اَزِ سَخْنِ گُفْتَنِ حَفْظِ كُنْد، بَرایِ او بَهِتَرِ اسْت.»^۲

۱ - کنز العمال / ج ۱۸۰۹۱ .

۲ - مستدرک / ج ۷ / ص ۵۶۷.

حدیث هشتم:

در روایت دیگری: «وَلَا يَغْضِبُ وَلَا يَتَحَوَّلُ مِنْ مَجْلِسِ اِعْتِكَافِهِ؛ اِنْسَانِ مَعْتَكَفِ خَشْمِگِنِ نَمِي شُودِ وَ اَزِ مَحَلِ اِعْتِكَافِشِ خَارِجِ نَمِي گُردد.»^۱

حدیث نهم:

حضرت امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمودند: «وَأَشْتَرِ عَلَى رَبِّكَ فِي اِعْتِكَافِكَ كَمَا تَشْتَرِ فِي اِحْرَامِكَ أَنْ يَجْلِكَ مِنْ اِعْتِكَافِكَ عِنْدَ عَارِضٍ إِنْ عَرَضَ لَكَ مِنْ عَلَّهِ تَنْزِيلُ بَكَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى؛ خُويشْتَنِ رَا بَرِ پَرُورْدِگَارْتِ دَرِ حَالِ اِعْتِكَافِ مَشْرُوطِ نَمَا، هَمِ چنان که در حال احرام (حج و عمره) خود را مشروط می‌نمائی، آنجا که برایت حادثه ایی از جانب خداوند نسبت به تو نازل شد، خداوند تو را از اعتکاف آزاد نماید.»^۲

حدیث دهم:

پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمودند: «هَرِ كَسِ يَكِ رُوزِ رَا بَه مَنظُورِ كَسْبِ عَنایاتِ الهی وَ بَه نیتِ قُربِ خُدا اِعْتِكَافِ كُنْد، خُداوندِ بَیْنِ او وَ آتَشِ، سَه خُنْدَقِ اِیْجَادِ مِي كُنْدِ كَه مَسَافَتِ هَرِ يَكِ تا دِیْگَرِي بَیْشِ اَزِ مَسَافَتِ زَمینِ وَ اَسْمَانِ اسْت.»^۳

۱ - مستدرک الوسائل / ج ۷ / ص ۵۶۵.

۲ - وسائل / ج ۷ / ص ۴۱۱ .

۳ - کنز العمال / ج ۸ / ص ۲۴۰۰۹ .

«اعتکاف در تاریخ پیشینیان»

در این فصل ما به سیره انبیاء و اولیاء الهی قبل از اسلام می‌پردازیم که به اعتکاف یا معانی همگون با اعتکاف توجه بسیار داشته اند. زمانی به رهبانیت البته نه رهبانیت با برداشت فعلی بلکه رهبانیتی که خداوند در آیه هشتاد و دو سوره مائده (ذَلِكْ بَأْنٍ مِنْهُمْ قِيسِيْنٍ وَ رُهْبَانًا وَ انْهَمُ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ) مثبت تلقی نموده و آن را مدح نموده - و زمانی به عزلت و اعتزال انبیاء اشاره می‌کند و برکات آن را می‌شمارد ولی بعد از اسلام که دینی سراسر معنوی و توجه به خداست اولیاء دین مردم را به اعتکاف در مساجد ترغیب کرده اند که یدالله مع الجماعه و از روش های مذموم دیگر، مسلمانان را برحذر داشته اند.

حضرت نوح عليه السلام :

بی تردید انبیاء الهی مورد توجه و اکرام حضرت حق بوده اند. حضرت نوح عليه السلام هم از این قاعده مستثنا نبوده است؛ در سخنی به علت این اکرام اشاره شده، که همان جدایی و خلوت برای عبادت می‌باشد. محمد بن جریر طبری می‌گوید: «ان الله تعالی اکرم نوحاً بطاعته و العزله لعبادته؛ خداوند متعال حضرت نوح عليه السلام را به جهت گوشه نشینی برای عبادت او (خدا) گرامی داشت»^۱. عبادتها و خلوتها سرمایه‌ای بس بزرگ برای انبیاء الهی بوده و آنان را در انجام رسالت، یاری می‌کرده است. نجوا، ناله‌ها، گریه‌ها و استمداد از درگاه الهی،

ویژگی بارز همه انبیاء از جمله حضرت نوح عليه السلام بوده است. در روایتی از امام صادق عليه السلام آمده است که: «نام نوح عبدالاعلی بوده، و به همین جهت به او نوح گفته‌اند که پانصد سال گریه می‌کرد» و در حدیث دیگر آمده است که: «چون پیوسته بر خود گریه و نوحه می‌کرد»؛ البته اسامی دیگری برای حضرت نوح عليه السلام در روایات آمده که هیچ منافاتی ندارد، چون همه عبودیت او را می‌رساند. در قرآن کریم هم وقتی جریان انبیاء الهی را در سوره های مختلف بیان می‌دارد، در مورد حضرت نوح عليه السلام به ویژگی دعا و راز و نیاز و نجوای او با خدا اشاره می‌کند: «وَ لَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ وَ نَحْنَاهُ وَ اَهْلُهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ؛ و نوح، ما را خواند (و ما دعای او را اجابت کردیم)؛ و چه خوب اجابت کننده ای هستیم! و او و خاندانش را از اندوه بزرگ رهایی بخشیدیم»^۲.

حضرت ابراهیم عليه السلام :

حضرت ابراهیم عليه السلام عمویش آزر را از بت پرستی نهی فرمود؛ اما او همچنان ادامه می‌داد. در این هنگام آن حضرت از او و دیگران کناره گیری کرد که البته نتیجه این کناره گیری از خلق همان اعطای فرزندانی همچون اسحاق و یعقوب عليه السلام بود؛ آن هم در زمانی که خود و همسرش به دلیل پیری از داشتن فرزند مأیوس شده بودند.

قرآن کریم این جریان را چنین بیان می‌فرماید: «وَ اَعْتَزَلْكُمْ وَ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَ اَدْعُو رَبِّيْ عَسَىْ اَلَّا اَكُوْنَ بِدَعَا رَبِّيْ شَقِيًّا، فَلَمَّا اَعْتَزَلْتَهُمْ وَ مَا يَعْبُدُوْنَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَ هَبْنَا لَهُ اِسْحٰقَ وَ يَعْقُوْبَ وَ كَلَّا جَعَلْنَا نَبِيًّا، وَ وَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَ جَعَلْنَا

۱ - علل الشرایع / ج ۱ / ص ۲۹

۲ - صافات / ۷۵ و ۷۶ و ۱۳۳ و ۱۳۴ - شعرا / ۱۱۷ و ۱۱۸.

لَهُمْ لِسَانٌ صِدْقٍ عَلِيًّا؛ و از شما، و آنچه غیر خدا می‌خوانید، کناره گیری می‌کنم؛ و پروردگارم را می‌خوانم؛ و امیدوارم در خواندن پروردگارم بی‌پاسخ نمانم. هنگامی که از آنان و آنچه غیر خدا می‌پرستیدند کناره گیری کرد، ما اسحاق و یعقوب را به او بخشیدیم؛ و هر یک را پیامبری (بزرگ) قرار دادیم. و از رحمت خود به آنان عطا کردیم؛ و برای آنها نام نیک و مقام برجسته ای (در میان همه امتها) قرار دادیم»^۱.

داشتن چنین نسلی، از برکت همان خلوت و انس با حق تعالی است؛ نسلی که انبیای الهی از آن نسل اند. و امیر المؤمنین علیه السلام نیز از همین نسل است که در روایتی به «لسان صدق» معرفی شده است.^۲

از جمله نکاتی که در زندگی حضرت ابراهیم علیه السلام این قهرمان توحید، به چشم می‌خورد، همان مأمور شدن آن بزرگوار و فرزند گرامی شان، حضرت اسماعیل علیه السلام است تا خانه خداوند متعال را برای طواف کنندگان و نمازگزاران و اعتکاف کنندگان تطهیر کنند و این اهمیت اعتکاف را می‌رساند.

حضرت یعقوب علیه السلام :

حضرت یعقوب علیه السلام خادم و ملازم بیت المقدس بود و در آنجا عبادت می‌کرد. در روایت می‌خوانیم: «یعقوب به سبب آنکه خادم بیت المقدس بوده است، اسرائیل نامیده شده است. او اول کسی بود که وارد بیت المقدس می‌شد و آخرین کسی بود که از آن خارج می‌گردید».^۳

۱ - - مریم / ۵۰ - ۴۵ .

۲ - - بحار / ج ۳۵ / ص ۵۹ .

۳ - علل الشرایع / ج ۱ / ص ۴۴ .

حضرت یوسف علیه السلام :

وقتی جامعه آلوده باشد و غبار گناه فضای جامعه را فرا گیرد، خلوت با خداوند متعال آرزوی بندگان شایسته و مخلص پروردگار است؛ چرا که با پناه بردن به خلوتی می‌توانند خود را از گناه مصون دارند و دین خود را حفظ نمایند. چهره دلربای حضرت یوسف علیه السلام سبب شد که هوسبازان با تهمت به آن بزرگوار، سهمی را در بهره بری از او داشته باشند. در این هنگام آن حضرت گوشه ای خلوت را - گرچه زندان باشد - برآزادی توأم با آلودگی ترجیح داد و از خداوند متعال آن را طلبید: «رَبِّ السَّجْنِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ؛ پروردگارا زندان برای من از آنچه مرا به آن می‌خوانند محبوبتر است».^۱

حضرت سلیمان علیه السلام :

حکومت برای حضرت سلیمان علیه السلام وسیله ای برای خدمت به خلق خدا بود و هیچ گاه نتوانست آن بنده خالص خدا را فریب دهد. این پیامبر با وجود مُلک عظیمش، لباس پشمی می‌پوشید و شب هنگام به تضرع و راز و نیاز مشغول بود و تا صبح به عبادت و گریه می‌پرداخت.^۲ مسئولیتهای اجتماعی طبعاً بیشتر وقت انسان را اشغال می‌کند و افراد معمولی کمتر می‌توانند به عبادت طولانی بپردازند؛ اما حضرت سلیمان علیه السلام این گونه نبود، بلکه عبادت و خلوت او مدت زیادی طول می‌کشید. در سخنی می‌خوانیم: «گاهی در بیت المقدس یک سال و دو

۱ - یوسف / آیه ۳۳ .

۲ - - بحار / ج ۱۴ / ص ۸۳ .

سال، گاهی یک ماه و دو ماه به اعتکاف می‌پرداخت و مشغول عبادت بود و برای او غذا و آب می‌بردند.^۱

حضرت موسی علیه السلام:

کوه طور محلی بوده است که حضرت موسی علیه السلام آن را برای مناجات با پروردگار خود برگزیده، و در آن به راز و نیاز با محبوب خویش مشغول می‌شد. گاهی این عبادتها مدتها طول می‌کشیده است؛ قرآن کریم می‌فرماید: «وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً؛ و با موسی، سی شب وعده گذاشتیم سپس آن را با ده شب (دیگر) تکمیل نمودیم؛ به این ترتیب، میعاد پروردگارش (با او)، چهل شب تمام شد. و موسی به برادرش گفت: جانشین من در میان قومم باش؛ و (آنها را) اصلاح کن؛ و از روش مفسدان پیروی منما.» از آیه شریفه «وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ...» چنین فهمیده می‌شود که آن حضرت از قوم خود دوری می‌کرده و پس از مناجات به سوی قوم خود برمی‌گشته است.^۲

حضرت یحیی علیه السلام:

حضرت یحیی علیه السلام یکی از انبیای الهی بود. وی چنان خشیتی از دوزخ به دل داشت که حضرت زکریا علیه السلام در حضور او، سخن از عذاب جهنم به میان نمی‌آورد و همیشه مراعات حضرت یحیی علیه السلام را می‌کرد؛ اما روزی در مجلس متوجه حضور او نبود و از کیفیت عذاب جهنمیان برای مردم سخن گفت. حضرت یحیی علیه السلام در آن مجلس عبایی به سر کشیده بود؛ چون سخنان را شنید، فرمود: «وای از مستی توجه به دنیا!» و از مجلس بیرون آمد و مدتی در بیابان از

۱- بحار / ج ۱۴ / ص ۱۴۱.

۲- اعراف / ۱۴۲ و ۱۵۰.

خوف الهی گریبان و به عبادت خداوند مشغول بود. مادرش بعد از جست و جو او را در بیابان یافت و به منزل آورد. آن حضرت گویا شب را برای نماز نتوانسته بود برخیزد، در خواب صدایی شنید که ای یحیی! خانه ای بهتر از خانه من و همسایه ای نیکوتر از من یافته‌ای؟

چون برخاست از خداوند طلب عفو بخشش نمود و سوگند یاد کرد دیگر زیر سایه ای جز سایه بیت المقدس نرود و آنجا دائم مشغول عبادت شود، و چنین کرد تا به فیض شهادت نایل گردید.^۱

حضرت مریم علیها السلام:

حضرت مریم علیها السلام بانویی است که در قرآن به نیکی از او یاد شده است. جریان تولد او و نذری که مادر بزرگوارش کرده بود تا فرزندش را خادم بیت المقدس قرار دهد، در سوره آل عمران آمده است.^۲ این بانو والا مقام در خلوت به عبادت مشغول می‌شد و به مقامی رسید که مورد خطاب ملائکه الهی قرار گرفت. قرآن کریم می‌فرماید: «فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا؛ میان خود و آنها حجابی افکند (تا خلوتگاهش از هر نظر برای عبادت آماده باشد) در این هنگام، ما روح خود را به سوی او فرستادیم و او در شکل انسانی بی عیب و نقص بر مریم ظاهر شد.»

۱- بحار / ج ۱۴ / ص ۱۶۶.

۲- آل عمران / ۳۰.

اصحاب کهف :

خداوند متعال می‌فرماید: « وَإِذْ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأَوْوَا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ يَهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ؛ وَ (به آنها گفتیم: هنگامی که از آنان و آنچه جز خدا می‌پرستید کناره‌گیری کردید، به غار پناه بردید، که پروردگارتان (سایه) رحمتش را بر شما می‌گستراند و در این امر، آرامشی برای شما فراهم می‌سازد»^۱.

رسول خدا ﷺ :

آن حضرت حتی قبل از رسالت هم مدتی را در غار حرا که در کوه جبل النور – یکی از کوه‌های مکه – واقع بود، به عبادت به سر می‌بردند. حضرت امیر المؤمنین علی علیه السلام در این باره می‌فرماید: «و لقد كان يُجاور في كُلِّ سِنَةٍ بحراء (حراء) فأراه و لا يراه غیری؛ پیامبر صلی الله علیه و آله در هر سال مدتی را در غار حرا می‌گذراند پس تنها من او را مشاهده می‌کردم و کسی جز من ایشان را نمی‌دید»^۲.

حضرت امیر المؤمنین علی علیه السلام :

ابودرداء که یکی از شیعیان حضرت علی علیه السلام است، نقل می‌کند: «من آن حضرت را دیدم که از دوستانش کناره‌گرفت و به «شویحطات النجار» رفت و در میان نخلهای پرشاخ و برگ خود را مخفی کرد؛ به گونه‌ای که من او را گم کردم. بعد از مدتی او را دیدم و پیش خود گفتم که به خانه برمی‌گردد؛ ناگاه صدایی سوزناک و ناله‌ای جانسوز به گوش رسید که می‌گوید: «خدایا! چه

۱ - کهف / ۱۶.

۲ - نهج البلاغه / خطبه ۱۹۲.

بسیار گناهان که در مقابلش نعمت عطا فرمودی و آن گناهان را ظاهر نمودی. خدایا! اگر عمر من در نافرمانی تو سپری شده است و نامه اعمالم پر از گناه است ولی من امید بخشش تو دارم و به غیر از رضایت تو امید دیگری ندارم». صدای مناجات او مرا مشغول کرد که دیگر متوجه نشدم؛ ناگاه علی بن ابی طالب علیه السلام را مشاهده نمودم؛ خود را مخفی کردم. آن حضرت را دیدم که پس از چند رکعت نماز که در دل شب تاریک به جای آورد، به دعا و گریه و مناجات پرداخت و می‌فرمود: «خدایا! به عفو و بخشش تو که می‌اندیشم؛ گناهانم را کوچک می‌پندارم و در مؤاخذه تو که می‌نگرم؛ بلا و گناهم بزرگ جلوه می‌نماید. ای اوی بر من اگر در نامه اعمالم گناهی را ببینم که من آن را فراموش و تو آن را محاسبه کرده باشی! پس وای بر گرفتاری که خویشان، وی را نجات ندهند و قوم و قبیله برای او نفعی نداشته باشد! پس فرمود: «آه از آتشی که جگرها را می‌سوزاند و آتشی که پوست سر را می‌کند آه از سخت‌های شعله کشیدن آتش!» ابودرداء می‌گوید: پس آن حضرت می‌گریست و دیگر هیچ صدا و حرکتی از او ندیدم. با خود گفتم که خواب بر او غالب شده، و او را برای نماز صبح بیدار کنم. وقتی قدم پیش نهادم، دیدم که همچون چوب خشکیده روی زمین افتاده؛ هرچه او را تکان دادم، حرکتی نکرد گفتم: «إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ»؛ دیگر علی علیه السلام از دنیا رفت. به سرعت به طرف منزل حضرت آمدم تا به خانواده اش خبر دهم. حضرت فاطمه علیه السلام فرمودند: «ای ابادرداء بگو چه شده است؟» من ماجرا را بیان کردم. حضرت فاطمه علیه السلام فرمودند: «ای ابادرداء! به خدا قسم این حالت

بیهوشی است که در اثر خوف از خدا بر او عارض شده است. « پس من خدمت علی علیه السلام رفتم و مقداری آب به صورت مبارکش پاشیدم؛ ایشان به هوش آمدند.^۱»

امام حسن و امام حسین علیهما السلام :

این دو بزرگوار به جد خویش تاسی می کردند و در مسجد معتکف می شدند.^۲

امام سجاد علیه السلام :

امام باقر علیه السلام کناره گیری پدر خویش را از مردم بعد از شهادت جد بزرگوارش، اما حسین علیه السلام چنین نقل می فرماید: « علی بن الحسین علیهما السلام بعد از شهادت پدر بزرگوارشان از منزل خویش کناره گرفت و چندین سال در چادری که از مو بود، در صحرا اقامت گزید؛ چون از مخالفت با مردم کراهت داشت...»^۳

امام صادق علیه السلام :

سفیان ثوری می گوید: محضر امام صادق علیه السلام شرفیاب شدم، سؤال کردم: ای پسر رسول خدا! پرا از مردم کناره گرفته ای؟ حضرت در جواب فرمودند: « ای سفیان زمان! { مردم زمانه } فاسد شده و برادران تغییر کرده اند پس من تنهایی و خلوت را آرام بخش تر برای قلبم یافتم. « پس ایشان به شعری تمثیل کردند که حاکی از دوگانگی ظاهر و باطن مردم است و مضمون شعر چنین است

۱- امالی صدوق / ص ۱۳۷ .

۲- وسائل / ج ۱۱ / ص ۵۸۶ .

۳- بحار / ج ۹۷ / ص ۲۶۶ .

که وفا از بین مردم همانند روز گذشته، رفته است. دوستی و صفا ظاهراً بین آنها زیاد است؛ حال آنکه قلبهای آنها پر از عقربها و رذایل می باشد.^۱

امام کاظم علیه السلام :

امام موسی بن جعفر علیهما السلام مشتاق راز و نیاز با خداوند متعال بودند، از این رو درخواست می کردند که جایگاهی خلوت برای عبادت به او عطا شود تا بتواند بیشتر، عبادتی خالصانه و عاشقانه انجام دهد. حضرت این خلوت را در زندان به دست آورد و خداوند را سپاس گفت. در زندان عبادتهای او همه را در تحت تأثیر قرار می داد و همیشه مشغول خواندن قرآن و نماز و سجده های طولانی بود.^۲

مرحوم مقدس اردبیلی رحمته الله علیه :

مرحوم مقدس اردبیلی یکی از اولیای الهی بود که وجود و سخاوتی مثال زدنی داشت؛ حتی خوراک منزل خود را بین فقرا تقسیم می کرد و برای خود سهمی مثل آنها برمی داشت. در طی سال چنین کرد، همسر به او اعتراض نمود و با تندى به او گفت: تو اولاد خود را فقیر می گذاری تا ناچار شوند از دیگران کمک بخواهند! ولی آن مرحوم چیزی نفرمود و برای اعتکاف به مسجد کوفه رفت و به دعا و مناجات پرداخت.

روز دوم اعتکاف بود که شخصی مقداری گندم اعلا و مقداری آرد نرم به خانه آن مرحوم آورد و گفت: صاحب منزل اینها را برای شما فرستاده و خودش در مسجد کوفه معتکف است. مرحوم مقدس اردبیلی (علیه الرحمه) بعد از اعتکاف

۱- بحار / ج ۴۷ / ص ۶۱ .

۲- ارشاد مفید / ج ۲ / ص ۲۴۰ .

به خانه آمد. همسرش گفت: آذوقه ای که به وسیله آن مرد عرب برای ما فرستاده بودی، بسیار عالی بود! مرحوم مقدس اردبیلی که چیزی نفرستاده بود، متوجه شد که این عنایتی از جانب خداوند و از اثر اعتکاف در مسجد کوفه و اعمال آن بوده است. پس حمد و ثنای الهی را به جا آورد و خداوند را از این لطف و عنایتش سپاسگزاری نمود.^۱

مرحوم آیت الله سید علی قاضی طباطبائی رحمته الله علیه :

ایشان در مسجد کوفه و مسجد سهله حجره داشتند و بعضی از شبها را به تنهایی در آن بیتوته می کردند و به شاگردان خود نیز توصیه می کردند که بعضی از شبها را به عبادت در مسجد کوفه و یا مسجد سهله به سر برند.^۲

مرحوم آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی رحمته الله علیه :

حضرت آیت الله بهجت می فرمودند: سیره مرحوم { آیت الله العظمی } سید ابوالحسن اصفهانی رحمته الله علیه بر این بود که در ایام البیض ماه رجب، به مسجد کوفه تشریف می بردند و عمل «ام داود» را به جا می آوردند؛ حتی در کهولت سن که ایشان ضعیف شده بودند، این عمل را ترک نمی کردند. برخی از شاگردان ایشان درخواست کردند که اگر ممکن است، روزه ایام البیض را ترک کنید و فقط به عمل ام داود اکتفا کنید؛ چرا که ستان زیاد است و ضعف بر شما عارض شده است. ایشان قبول کردند و تا آخر عمر عمل ام داود را انجام دادند.^۳

مرحوم حسینقلی همدانی رحمته الله علیه :

۱ - فوائد الرضویه شیخ عباس قمی / ص ۲۳ .

۲ - مهر تابان / سید محمد حسین حسینی / ص ۱۹ .

۳ - اقتباس از درس معظم له . ۲۴ / ۹ / ۸۱ .

در احوالات ملاحسینقلی همدانی و شاگردان ایشان آمده است که: « و منهم العالم و المتجهّد الزّاهد مولانا حسینقلی همدانی - طاب ثراه - وی مردی زاهد و متجهّد بود. و هکذا تلامیذ ایشان نیز همگی مایل به مذهب تزهد و اعتزال بودند و غالباً در شبهای تابستان، شب های چهارشنبه، پنج شنبه و جمعه را در خدمت آن جناب در مسجد سهله اعتکاف داشتند و در قنوت نماز صدای ایشان به تضرع و ابتهال بلند می شد. و شاگردان آخوند مخصوصاً بین چندین هزار طلبه، امتیازی داشتند و با اکثر مردم مراوده و معاشرت نمی کردند و قبل از تدریس، شرح مبسوطی از علم اخلاق می فرمود و اصحاب خود را به مکارم اخلاق و حسن معاشرت امر می فرمود.^۱

مرحوم آیت الله حاج میرزا حسین خلیلی رحمته الله علیه :

این مرد بزرگ، از شاگردان شیخ انصاری رحمته الله علیه و از رهبران مشروطه است. درباره او چنین نقل کرده اند: «ایشان خلقی نیکو و نفسی کریم و دستی باز و محضری خوش و شماییلی زیبا داشت. با متانت و وقار و در عین حال متواضع و لطیفه گو بود و در انجام وظایف مسجد کوفه و سهله و دیگر عبادات کوتاهی نمی ورزید. در همه سالها، دهه آخر ماه رمضان را در مسجد کوفه معتکف بود و در بین الطلوعین زیارت عاشورا از او ترک نمی شد و در اغلب زیارات مخصوصه از نجف تا کربلا را پیاده می آمد».^۲

۱ - امین الشرع خوئی / تذکره المعاصرین .

۲ - سیمای فرزندگان / رضا مختاری / ص ۱۶۲ به نقل از زندگی و شخصیت شیخ انصاری /

مرحوم آیت الله شیخ علی قمی رحمته الله علیه :

ایشان فقیهی پارسا و عالمی جلیل و زاهدی وارسته بودند که در ۱۷ ماه رمضان ۱۲۷۳ هـ.ق در تهران متولد شده و پس از گذراندن دوران مقدمات علوم حوزوی به نجف اشرف هجرت کردند. وی در کنار مرقد مولا امیر المؤمنین علی علیه السلام از محضر عالمانی چون میرزا حبیب الله رشتی، شیخ عبدالله مازندرانی و شیخ محمد کاظم خراسانی (آخوند خراسانی) و آقا رضا همدانی (رحمته الله علیه) و سید مرتضی کشمیری بهره گرفت و آثار فراوانی را از خود به جا گذاشت؛ اما با وجود اشتغالات علمی، به سنت اعتکاف اهمیت می‌داد و در مسجد کوفه معتکف می‌شد و بین عام و خاص، به پارسایی شهرت داشت.^۱

مرحوم حاج شیخ حسنعلی نخودکی اصفهانی رحمته الله علیه :

در ذی القعدة سال ۱۲۷۹ هجری قمری در اصفهان متولد شد. ایشان از هفت سالگی تحت تربیت مرحوم حاج محمد صادق تخته پولادی قرار می‌گیرد. فرزند بزرگوار آن مرحوم درباره عبادتها و اعتکاف و بیتوته او در مساجد و مکانهای شریف و بقاع متبرک می‌گوید: «باری، پدرم استمداد از ارواح مطهر ائمه هدی علیهم السلام و نیز استمداد از ارواح اولیاء (علیهم الرحمه) را یکی از شرایط سلوک الی الله می‌دانست؛ از این رو به اعتکاف و زیارت مشاهده متبرکه ائمه هدی علیهم السلام و قبور مقدسه اولیاء اهتمام فراوان می‌ورزیدند. در انجام فرائض یومیه در اول وقت و اتیان نوافل و بیداری سحرگاه و تهجد و احیای شبهای جمعه و لیالی متبرک و روزه در ایام البیض و خدمت به خلق - به ویژه نسبت به سادات و زیارت قبور انبیاء و اوصیاء و اولیاء علی الخصوص در شبها و روزهای جمعه

۱ - محسن امین / مستدرک اعیان الشیعه / ج ۳ / ص ۱۵۳ .

مداومت و مراقبت می‌فرمود. در اصفهان هر ساله چند اربعین در کوه های «زفره» به ریاضت و انزوا و تزکیه نفس می‌پرداختند و همچنین در مساجد و بقاع متبرک مانند: مقبره علی بن سهل اصفهانی و محمد بن یوسف معدان بناء و بابارکن الدین و مزار استاد خود، مرحوم حاجی محمد صادق و همچنین کوه صفه که محل عبادت استاد ایشان بوده، به اعتکاف و عبادت مشغول می‌شدند.^۱

شیخ بهائی از دیگر فقهاست که در طول عمر شریف خود تمام سعی خود را به مستحکم داشتن سنت اعتکاف مصروف ساخته بود. هم اوست که در وصف خلوت و لذت عبادت اعتکاف گوید:

خو کرده به خلوت، دل غم فرسایم   کوتاه شد از صحبت مردم، پایم
تا تنهایم هم نفسم یاد کسی است   چون هم نفسم کسی شود تنهایم

۱ - نشان از بی نشانها / ص ۲۴ .

« انواع اعتکاف »

اعتکاف بر دو قسم است: مستحب و واجب.

اعتکاف دراصل مستحب است؛ ولی ممکن است به سبب نذر، عهد و قسم یا شرط ضمن عقد، یا مانند آن به سبب وفای به آنها واجب شود؛ و اما اعتکاف استیجاری مشکل است. شهید اول در دروس نیت ابتدائی اعتکاف را شرط لازم می‌داند. علامه حلی در تلخیص گفته: برای روز سوم باید نیت واجب کرد.

شرط ضمن عقد:

مثلاً هنگام قرارداد اجاره منزل، صاحب خانه شرط می‌کند که مستأجر هر سال سه روز در مسجد معتکف شود و او نیز این شرط را بپذیرد.

اعتکاف از نظر « زمان » به دو دسته تقسیم می‌شود:

واجب معین و واجب موسع.

واجب معین: مثلاً سه روز نذر کرده است و زمان آن را نیز تعیین کرده است. برای مثال « در دهه آخر ماه رمضان » و قطع کردن آن حتی روز اول و دوم جایز نیست.^۱

واجب موسع: مثلاً سه روز را نذر کرده است و زمان آن را مشخص نکرده است.

نکته: تنها می‌توان قبل از کامل شدن روز دوم اعتکاف مستحبی را قطع کرد و در غیر اینصورت (یعنی زمانی که وارد روز سوم شد) اعتکاف بر آن شخص واجب می‌گردد. همچنین اعتکافی که به واسطه نذر باشد، اگر واجب معین باشد، نمی‌شود آن را قطع کرد. در غیر این صورت حکم اعتکاف مستحبی است.

« در بحث زمان اعتکاف »

مرحوم صاحب جواهر در المنتهی گفته است که: بهترین زمان اعتکاف دهه آخر ماه رمضان است. همچنین داود بن سرحان از امام صادق (علیه السلام) نیز روایت را نقل می‌کند: « که دهه آخر ماه رمضان تأکید بیشتری دارد ».

به غیر از عیدین (فطر-قربان) و ایام تشریق برای مُحَرِّم در منی که اعمال حج را انجام می‌دهد در بقیه سال تأکید شده است. اعتکاف در بعضی ایام فضیلت بیشتری دارد که از جمله آن: پنج شنبه اول و آخر ماه قمری، چهار شنبه اول دهه هر ماه، سیزده، چهارده و پانزدهم ماه قمری (ایام البیض)، عید غدیر، هیجده ذی الحجه، ولادت پیامبر، عید مبعث، ۲۷ رجب، ۲۵ ذی القعدة، روز عاشورا، روز مباحله، تمام ماههای رجب و شعبان.

« در بیان مدت اعتکاف »

حداقل ایام اعتکاف سه روز است و کمتر از آن نمی‌شود. در من لا یحضر الفقیه از ابی عیبه از امام باقر (علیه السلام) است که فرمودند: «هرکس سه روز اعتکاف کرد در چهارمین روز آن می‌تواند از مسجد خارج شود یا سه روز به آن بیفزاید ولی اگر پنج روز گذشت باید ششمین روز را هم بماند و بعد خارج گردد.

« مراد از روز چیست؟ »

معنای روز از طلوع فجر است تا غروب، سرخی هوا که بعد از غروب آفتاب بالا می‌آید تا در طرف مغرب ناپدید می‌شود که «حَمَرَةٌ مَشْرِقِيَّةٌ» می‌گویند. و مستحب است که از شب اول، اعتکاف را شروع نماید ولی داخل نمودن شب لازم نیست بلکه جایز است.

«مکان اعتکاف»

اعتکاف طبق روایات و سیره نبوی باید در مساجد چهار گانه: مسجد الحرام، مسجد النبی، مسجد کوفه، مسجد بصره انجام شود و مسجد جامع هم به عنوان استحباب می‌شود مکان اعتکاف قرار بگیرد.

«مسجد جامع»

مسجدي است که اهل شهر در آن تجمع کنند و مسجد جامع و مساجد چهارگانه فوق منحصراً مکان اعتکاف است پس حسینه ها و جاهائی که تقدس دارند محل اعتکاف نیست زیرا سنت نبوی بر این بوده است. جامع بودن مسجد از چند راه ثابت می‌شود:

۱- خود انسان یقین کند.

۲- به طوری بین مردم مشهور باشد که جامع بودن آن معلوم شود.

۳- دو نفر عادل بگویند.

لازم به ذکر است که مسجد جامع، آن نیست که نام آن را مسجد جامع بگذارند بلکه اگر اختصاص به مردم آن محله نداشته باشد آن مسجد، مسجد جامع است.

«شرایط اعتکاف»

۱- ایمان (مسلمان بودن معتکف): پس به نظر صاحب شرایع از غیر مسلمان مورد قبول نمی‌باشد.

شهید اول محمد بن جمال الدین مکی عاملی هم، قول صاحب شرایع را صحیح می‌داند.

۲- عقل: لذا از مجنون، بیهوش شده و انسان مست قابل قبول نیست به دلیل نبودن قوه عاقله.

۳- قصد قربت .

۴- روزه .

۵- کمتر از سه روز نباشد.

۶- در مسجد جامع باشد.

۷- اذن زوج، والدین و صاحب کار.

۸- از مسجد خارج نشود.

«مبطلات اعتکاف»

۱- عدم استمرار: اگر بین روزها و شبها فاصله بیفتد اعتکاف باطل می‌شود.

۲- جماع کردن: هر چند در شب باشد.

۳- لمس نمودن زنان با شهوت و بالعکس (هر عمل شهوت انگیز) هر چند در شب باشد.

۴- استمناء: با خود کاری کند که جنب شود.

۵- بو کردن گل و بوی خوش به قصد لذت.

۶- خرید و فروش (معامله نمودن).

۷- جدل: نه برای امور دنیوی و نه اخروی مگر برای اثبات حق که در این صورت اشکالی ندارد.

۸- دروغ بستن به خدا و پیامبر و ائمه علیهم السلام.

بنا بر احتیاط کسی که اعتکاف می‌کند، باید از چیزهایی که مُحَرَّم اجتناب می‌کند (مثل: جماع کردن با زن، عقد کردن زن از برای خود یا غیر، استمناء، استعمال عطریات، سرمه کشیدن، نگاه کردن در آینه، فسوق هر نوع نافرمانی خداوند را دربر می‌گیرد. «در غیر این صورت هم جایز نیست» را شامل می‌شود، جدال و گفتن { لا وَ الله } و { بلي وَ الله }، پوشیدن زیور، ناخن گرفتن و ...)

«کفاره اعتکاف»

کفاره اعتکاف مانند روزه ماه رمضان است که عبارت است از:

۱- دو ماه روزه بگیرد.

۲- به شصت مسکین طعام دهد.

۳- یک برده را آزاد کند .

نکته: تنها در مورد آمیزش « جماع » کفاره لازم است و در مورد محرّمات غیر از آمیزش کفاره لازم نیست { اگر چه احتیاط مستحب است }.

«در چه صورتی کفاره واجب می شود؟»

شیخ طوسی در الإلتصار می گوید: «مجامعت معتکف در روز دو کفاره دارد یکی به خاطر روزه دیگری به علت اعتکاف ولی در شب يك کفاره دارد و آن به خاطر حرمت اعتکاف» به غیر از مجامعت، شخص معتکف باید کفاره بدهد ولی اعتکاف باطل نمی شود.

«مسائل مربوط به اعتکاف»

۱- اینکه فرموده اند اعتکاف « مستحب مؤکّد » یعنی چه؟ و در چه صورتهائی واجب می شود؟

✽ یعنی از مستحبات بسیار مهم است که ثواب زیادی دارد و بر آن تأکید فراوان شده است و با نذر و عهد و قسم واجب می شود.

۲- آیا مراسم اعتکاف منحصر به ایام خاصی می باشد؟ در غیر این صورت بیان فرمائید؟

✽ منحصر به ایام خاصی نیست ولی دهه آخر ماه رمضان بسیار توصیه شده است.

۳- اگر یکی از روزهای که روزه گرفتن در آن حرام است در بین اعتکاف باشد چه باید کرد؟

✽ نباید طوری اعتکاف کنند که به آن زمان برخورد کند .

۴- منظور از روز در اعتکاف چیست؟ آیا پایان روز غروب آفتاب است یا مغرب؟ ✽ از طلوع فجر (اذان صبح) تا مغرب شرعی پایان روز اعتکاف است.

۵- اگر کسی نذر کند سه روز منفصل اعتکاف کند، آیا نذرش منعقد می شود؟ ✽ منعقد نمی شود.

۶- شرایط اعتکاف را بیان فرمائید؟

✽ عقل، نیت، روزه، کمتر از سه روز نباشد، در مساجد اربعه یعنی مسجدالحرام - مسجدالنبی - مسجد کوفه و مسجد بصره و مساجد جامع، ماندن در مسجد در ایام اعتکاف .

- ۷- آیا شرط «اسلام» برای اعتکاف کفایت می‌کند؟ یا باید همراه با ایمان باشد؟
- ✽ اسلام شرط صحت و ایمان شرط قبول است.
- ۸- حکم اعتکاف کودک نابالغ چیست؟
- ✽ اعتکاف غیر بالغ هم صحیح است.
- ۹- آیا در اعتکاف واجب و مستحب قصد وجوب یا استحباب لازم است؟
- ✽ قصد وجوب و استحباب لازم نیست.
- ۱۰- آیا اعتکاف مستحبی را می‌توان قطع کرد؟
- ✽ در دو روز اول قطع اعتکاف مستحبی اشکال ندارد ولی در روز سوم نمی‌شود اعتکاف را به هم زد.
- ۱۱- واجبات اعتکاف چیست؟
- ✽ اعتکاف به خودی خود مستحب است ولی روزه از شرائط آن است و روز سوم واجب می‌شود و ماندن در مسجد هم از شرائط اعتکاف است.
- ۱۲- مستحبات اعتکاف را بیان فرمائید؟
- ✽ به دعا و نیایش پرداختن از مستحبات است.
- ۱۳- زمان نیت اعتکاف چه وقتی است؟
- ✽ زمان نیت اعتکاف، همان زمان نیت روزه است یعنی قبل از فجر صادق که اذان صبح گفته می‌شود.
- ۱۴- اگر از روی اشتباه برای اعتکاف واجب نیت استحباب نماید (یا بالعکس) تکلیف چیست؟
- ✽ اعتکاف اشکال ندارد.
- ۱۵- آیا هرگونه روزه، ولو استیجاری و... برای اعتکاف کافی است؟
- ✽ هر نوع روزه مشروع برای صحت اعتکاف کافی است.

- ۱۶- آیا معتکف می‌تواند به هنگام نیت اعتکاف شرط کند که هر زمان خواست از اعتکاف خارج شود؟ اگر این نیت قبل از ظهر روز اول باشد چگونه است؟
- ✽ در هنگام نیت اعتکاف شرط اشکال ندارد.
- ۱۷- آیا اعتکاف را می‌توان به نیابت از مرده و یا زنده به جا آورد؟
- ✽ از جانب میت می‌شود انجام داد ولی در مورد شخص زنده به عنوان اهداء ثواب اشکال ندارد ولی بعنوان نیابت نمی‌توان انجام شود.
- ۱۸- هزینه ای که برای اجیر شدن گرفته باشد چه اندازه باید باشد؟
- ✽ هر مقدار که با هم توافق کنند اشکال ندارد.
- ۱۹- آیا مسافر می‌تواند معتکف شود؟
- ✽ اگر قبل از سفر نذر کند که در سفر هم روزه بگیرد و بعد از انعقاد اعتکاف سفر کند اشکال ندارد.
- ۲۰- منظور از مسجد جامع چیست؟
- ✽ مسجد جامع مسجدی است که پایگاه شهر است و مردم از هر نقطه ای و یا از شهرهای دیگر که به آن شهر می‌آیند در آن مسجد اقامه جماعت می‌نمایند.
- ۲۱- جامع بودن مسجد را از چه راههائی می‌توان پیدا کرد؟
- ✽ با علامتی که در سؤال فوق ذکر شد و شیوع بین مردم آن شهر.
- ۲۲- با توجه به استقبال مردم به ویژه نسل جوان از مراسم اعتکاف امکان آن نیست که همه به مساجد جامع بروند آیا می‌توان در مساجد دیگری معتکف شد؟
- ✽ مراد از مسجد جامع همان مسجدی است که علامتهای آن در سؤال ۲۰ ذکر شد اما ممکن است شهری به آن معنا چند مسجد جامع داشته باشد و لذا اختصاص به مسجد جامع از نظر اسم و رسم ندارد.
- ۲۳- آیا حرم ائمه معصومین علیهم‌السلام را می‌توان مسجد جامع به حساب آورد؟

✽ حکم مساجد جامع را ندارد.

۲۴- آیا می‌توان در راه پله‌های مسجد معتکف شد؟ و به طور کلی به چه مکانی مسجد گفته می‌شود؟

✽ اگر جزء مسجد است یعنی احکام مسجد بر آن بار می‌شود می‌توان در آنجا اعتکاف نمود.

۲۵- اگر آجر و خاک مسجد یا لباس معتکف غصبی باشد، اعتکاف چه حکمی دارد؟

✽ اگر امکان اجتناب از آن باشد باید اجتناب کرد ولی اگر عصیان کرد ظاهراً اعتکاف او باطل نباشد.

۲۶- اعتکاف در مکان‌هایی که شک داریم مسجد است چه حکمی دارد؟

✽ باید احراز شود که مکان اعتکاف مسجد است.

۲۷- گفته شده که خواب در مسجد جایز نمی‌باشد، آیا در زمان اعتکاف می‌توان خوابید؟

✽ اولاً خواب در مسجد حرام نیست و ثانیاً برای معتکف خوابیدن در مسجد اشکال ندارد.

۲۸- آیا آشپزخانه مسجد جزء مسجد به حساب می‌آید؟

✽ جزء مسجد نیست.

۲۹- اعتکاف در حیاط مسجد چه حکمی دارد؟

✽ اگر جزء مسجد است اعتکاف در آن مکان اشکال ندارد ولی اگر احکام مسجد بر آن بار نیست اعتکاف در آنجا صحیح نیست.

۳۰- کسی که نذر کرده در مسجد خاصی معتکف شود اما اکنون به دلایلی نمی‌تواند، چه حکمی دارد؟

✽ وظیفه ای ندارد ولی اگر در مسجد دیگری امکان دارد معتکف شود مطابق با احتیاط است.

۳۱- آیا در مساجد اهل سنت هم می‌توان معتکف شد؟

✽ در مساجد جامع شهر می‌توان اعتکاف کرد ولو آنکه مسجد جامع از اهل سنت باشد.

۳۲- آیا می‌توان بقیه اعتکاف را در مسجد جامع دیگر ادامه دهیم؟

✽ باید در یک مسجد انجام شود.

۳۳- اگر کسی اعتکاف واجب خود را در مسجدی به جا آورد و بعداً متوجه شود که اعتکاف در آن مکان صحیح نبوده اعتکاف چه حکمی دارد؟

✽ در صورتی که اعتکاف وقت معین نداشته باید در مسجد دیگر اعتکاف را تکرار کند.

۳۴- دیده می‌شود در بعضی از حسینیه‌ها برای اقامه نماز جماعت افراد زیادی جمع می‌شوند و مراسم فراوانی برگزار می‌شود، آیا در آن مکان می‌توان معتکف شد؟

✽ در حسینیه نمی‌توان اعتکاف نمود.

۳۵- آیا اعتکاف در دو مسجد متصل به هم (به طوری که بخشی از وقت را در یکی و بخشی از آن را در دیگری بماند) جایز است؟

✽ در صورتیکه عرفاً یک مسجد محسوب شود اشکال ندارد.

۳۶- در چه مواردی معتکف می‌تواند از مسجد خارج شود؟

✽ ۱- شهادت دادن برای امری ۲- عیادت مریض ۳- تشییع جنازه و مشایعت مسافر. البته به شرط آنکه موارد از ضروریات شرعی و عقلی باشد و از امور راجحه مؤکده باشد.

۳۷- در چه مواردی واجب است که از مسجد خارج شود؟

✽ اگر مواردی باشد که خروج آن شرعاً لازم باشد مثل اینکه جهت غسل جنابت باید از مسجد خارج شود این خروج واجب می‌شود.

۳۸- در هنگام خروج در موارد مجاز یا خروج ضروری از محل اعتکاف: آیا می‌توان زیر سایه راه رفت؟ آیا می‌توان در سایه نشست؟ آیا انتخاب نزدیک‌ترین مسیر واجب است؟

✽ در تمامی موارد احتیاط مستحب آنست که زیر سایه راه نرود و در سایه نشینند به احتیاط واجب و نزدیک‌ترین مسیر را انتخاب نماید.

۳۹- آیا معتکف می‌تواند غسل جنابت را در مسجد انجام دهد؟ حکم غسل‌های دیگر چگونه است؟

✽ در مسجد نمی‌تواند غسل جنابت و غسل‌های مخصوص خانمها را انجام دهد ولی اغسال دیگر اشکال ندارد.

۴۰- شخصی که جنب شده در ایام اعتکاف چه باید بکند؟

✽ باید از مسجد خارج شود و غسل نماید و برگردد.

۴۱- اگر خروج کسی از مسجد طولانی گردد چه حکمی دارد؟

✽ اگر آنقدر ماندن در خارج مسجد طولانی شود که صورت اعتکاف بهم خورد اعتکاف باطل است.

۴۲- اگر کسی برای کشیدن سیگار در حیاط مسجد باشد چه حکمی دارد؟

✽ در صورتی که ضروری باشد اشکال ندارد.

۴۳- کسی که مواد مخدر مصرف می‌کند می‌تواند از مسجد خارج شود و دوباره باز گردد؟

✽ در صورت ضرورت اشکال ندارد.

۴۴- شخصی قصد اعتکاف در مسجدالحرام را دارد: آیا می‌تواند قبل از اذان صبح در تنعیم محرم شود و بقیه اعمال را در حال اعتکاف انجام دهد؟ (با توجه به اینکه محل سعی جزء مسجد نیست)

✽ به نظر می‌رسد که اشکال نداشته باشد اگر چه احتیاط کند مناسب است.

۴۵- آیا می‌توان جهت دیدار با خانواده به خارج مسجد برویم؟

✽ در صورتی که ضروری نباشد نمی‌تواند از مسجد خارج شود.

۴۶- آیا روحانی می‌تواند برای اقامه جماعت به مسجد دیگری و یا برای منبر رفتن به محل دیگری برود و به محل اعتکاف برگردد؟

✽ در صورتی که ضرورتی نباشد نمی‌تواند خارج شود.

۴۷- صحبت با تلفن همراه، کار با کامپیوترهای همراه، بازی با تلفن همراه، فرستادن پیام کوتاه و خواندن پیام‌های دریافت شده در زمان اعتکاف چه حکمی دارد؟

✽ اشکال ندارد.

۴۸- حداکثر و حداقل اعتکاف چند روز می‌باشد؟

✽ حداقل سه روز و هرچه که تصمیم بگیرد اشکال ندارد البته باید شرائط را تحصیل کند.

۴۹- کسی که دو روز معتکف بوده روز سوم بر آن واجب می‌شود؟ اگر برای آن مشکلی پیش آید حکمش چیست؟

- ✽ اگر از اول شرط کرده که اگر مشکلی عارض شد بتواند اعتکاف را به هم بزند اشکال ندارد ولی اگر در زمان نیت این شرط را نکرده باید قضاء کند.
- ۵۰- آیا اعتکاف نذری را می‌توان در ماه رمضان گرفت؟
✽ اشکال ندارد.
- ۵۱- آیا زنها در روزهای عادت قرص مصرف کنند تا از حالت عادت خارج شوند تا بتوانند معتکف شوند؟
✽ اگر برای آنها مصرف قرص ضرر قابل اعتنایی نداشته باشد اشکال ندارد.
- ۵۲- آیا زن می‌تواند بدون اذن شوهر در مراسم اعتکاف شرکت نماید؟
✽ نمی‌تواند.
- ۵۳- اگر مردی به همسرش اجازه اعتکاف بدهد، ولی روز سوم پشیمان شود تکلیف زن چیست؟
✽ زن باید اعتکاف را تا آخر ادامه دهد.
- ۵۴- آیا فرزند می‌تواند با اجازه جدّ خود در مراسم اعتکاف شرکت کند؟ اشکال ندارد.
- ۵۵- چه چیزهایی بر معتکف حرام است؟ و کدام یک از آنها باطل کننده اعتکاف است؟
✽ ۱- تمتع از همسر خواه جماع یا لمس و بوسیدن ۲- استمناء هر چند از طریق حلال باشد مانند ملامت همسر بنا بر احتیاط ۳- خرید و فروش و بنا بر احتیاط انواع تجارت ترک شود مثل صلح و اجاره ولی خیاطی کردن و بافندگی اشکال ندارد. ۴- بوئیدن عطریات و بوهای خوش هر چند به قصد لذت نباشد ۵- قسم خوردن برای غلبه کردن بر طرف مقابل البته برای احقاق حق اشکال ندارد.

۵۶- آیا در اموری که بر معتکف حرام است، تفاوتی بین شب و روز است؟

- ✽ فرقی بین این امور در اینکه در شب واقع شود یا در روز نیست.
- ۵۷- استنشام بوی عطر و گل برای لذت بردن چه حکمی دارد؟
✽ از محرّمات اعتکاف است.
- ۵۸- عطر و گلاب زدن اعتکاف را باطل می‌کند؟
✽ پرهیز شود.
- ۵۹- آیا می‌توان در حال اعتکاف عمل خرید و فروش را به هر نحوی انجام دهیم؟
✽ از محرّمات اعتکاف است.
- ۶۰- آیا استمناء از محرّمات اعتکاف است؟ اگر کسی ندانسته انجام دهد چه حکمی دارد؟
✽ بله از محرّمات است و اگر سهواً هم انجام شد به نظر احوط آنست که این اعتکاف را تمام کند و دوباره انجام دهد و در صورتی که اعتکاف واجب باشد قضا نماید.
- ۶۱- حکم این موارد برای زن و شوهر در حال اعتکاف چگونه است؟ لمس، بوسه، نگاه از روی شهوت و صحبت تلفنی از روی شهوت؟
✽ لمس و بوسه حرام است ولی نگاه از روی شهوت و صحبت تلفنی از روی شهوت بنا بر احتیاط مستحب ترک شود.
- ۶۲- اگر یکی از محرّمات اعتکاف را سهواً انجام دهد چه حکمی دارد؟ و در صورت قضا چه باید انجام دهد؟
✽ به نظر ما اگر سهواً هم انجام شود این اعتکاف را تمام کند و دوباره انجام دهد و در صورتی که واجب باشد باید قضا نماید.

۶۳- اشتغال به امور دنیوی مانند: خیاطی، نساجی، نقاشی و مطالعه و امثال اینها موجب بطلان اعتکاف می‌گردد؟
 ✽ اشکال ندارد.

۶۴- حکم طلاق و ازدواج در حال اعتکاف چیست؟
 ✽ اشکال ندارد.

۶۵- اگر زنی را که معتکف است طلاق رجعی دهند تکلیفش چیست؟ اعتکاف او چه حکمی دارد؟
 ✽ اعتکاف او صحیح است.

۶۶- اگر در هنگام اعتکاف واجب سهواً یا عمداً جماع کند در مورد قضا یا اعاده اعتکاف تکلیف چیست؟ اگر اعتکاف مستحب باشد حکم چگونه است؟
 ✽ اگر اعتکاف واجب را با جماع فاسد کند ولو آنکه در شب باشد کفاره بر او واجب است و در اعتکاف مستحب هم اگر قبل از آنکه دست از اعتکاف بکشد جماع نماید بنا بر احتیاط واجب کفاره واجب می‌شود.

۶۷- اگر شخصی جای کسی را که معتکف بوده غصب کند، اعتکاف او چگونه است؟ حال اگر جاهل بوده و اکنون پشیمان شده و جای خود را عوض کرده حکمش چگونه است؟ و آیا اگر از روی عمد بوده کفاره دارد؟
 ✽ در صورتی که غصب از روی علم بوده بنا بر احتیاط واجب اعتکاف او باطل است ولی کفاره ندارد و در صورت غیر عمد اعتکاف صحیح است.

۶۸- اگر کسی نذر کند ایام معینی را معتکف باشد و از آن ایام معین تخلف نماید - یک روز یا بیشتر- آیا قضا بر او واجب است؟
 ✽ قضاء واجب است.

۶۹- آیا افراد باید قضای اعتکاف را فوراً بجا آورند؟

✽ فوری نیست گرچه احوط است.

۷۰- کفاره بطلان اعتکاف را بیان فرمائید؟

✽ در مواردی که کفاره واجب می‌شود کفاره آن کفاره افطار روزه عمدی در ماه رمضان است که شصت روز روزه گرفتن یا شصت مسکین طعام دادن است.

۷۱- در چه مواردی کفاره لازم می‌گردد؟

✽ جماع کردن در حال اعتکاف موجب کفاره می‌شود ولی در سایر محرمات کفاره ندارد گرچه احتیاط مستحب انجام کفاره می‌باشد.

۷۲- اگر کسی اعتکاف را نذر نکرده و مستحبی بجا آورده و در روز سوم، بیمار شد یا ضرورتی برایش پیش آمد، می‌تواند اعتکاف را به هم بزند؟ و آیا کفاره دارد یا خیر؟

✽ در روز سوم اعتکاف واجب می‌شود و نمی‌توان آن را بهم زد ولی در صورت عدم امکان ادامه برهم زدن اشکال ندارد.

۷۳- شوهری که روز سوم از اجازه خود که مبنی بر اعتکاف همسرش می‌باشد، اگر برگردد و دیگر اجازه ندهد آیا در این صورت کفاره دارد؟ و بر عهده کیست؟
 ✽ بر زن واجب است که اعتکاف را ادامه دهد و برگشتن شوهر از اجازه خود مشکلی ایجاد نمی‌کند ولی اگر شوهر او را مجبور به خروج کند برای زن اشکالی نیست.

۷۴- آیا شانه زدن برای معتکف اشکال دارد؟

✽ اشکال ندارد گرچه ترک شود بهتر است.

۷۵- خروج معتکف برای شرکت در نماز جمعه چه حکمی دارد؟

✽ خارج نشود.

- ۷۶- آیا شخص معتکف می‌تواند برای کمک به ستمدیده و مظلومی از مسجد خارج شود؟
 ✽ اشکال ندارد.
- ۷۷- انسان چه موقع می‌تواند اعتکاف خود را به هم بزند؟
 ✽ در مواردی که ضرورت عقلیه و عرفیه و شرعیه پیش بیاید .
- ۷۸- معتکف در روز سوم اعتکاف از مسجد خارج می‌شود آیا تنها قضا لازم است یا كفاره هم باید بدهد؟
 ✽ كفاره ندارد و باید فقط قضا نماید.
- ۷۹- شخصی که اجیر شده برای انجام اعتکاف در صورت انجام عملی که كفاره باید بدهد، دادن كفاره بر عهده چه کسی است؟
 ✽ بر عهده خود اجیر است.
- ۸۰- آیا استفاده کردن زنها از طلا در مراسم اعتکاف اشکال دارد؟
 اشکال ندارد ولی بهتر است زینت نکند.
- ۸۱- آیا در استفاده از مواد غذایی در اعتکاف حدّ و مرزی دارد؟
 ✽ شرعاً حد و مرزی ندارد.
- ۸۲- شخص معتکف برای خواندن قرآن از صوت زیبایی استفاده می‌کند، آیا باعث بطلان اعتکاف می‌شود؟ در صورت خودنمایی چگونه است؟
 ✽ موجب بطلان اعتکاف نمی‌شود.
- ۸۳- آیا خندیدن و شادی باعث بطلان اعتکاف می‌گردد؟
 ✽ موجب بطلان نیست.

- ۸۴- آیا معتکف می‌تواند با امر پدر و مادر برای انجام کاری در بیرون از مسجد، از مسجد خارج شود؟
 ✽ در صورتی که امر کنند اشکال ندارد.
- ۸۵- نجس کردن مسجد در حال اعتکاف چه حکمی دارد؟
 ✽ نجس کردن مسجد حرام است و باید فوراً تطهیر شود ولی موجب بطلان اعتکاف نیست .
- ۸۶- اگر کسی حشرات موذی داخل مسجد را بکشد اعتکافش چه حکمی پیدا می‌کند؟
 ✽ اعتکاف صحیح است ولی ترک شود بهتر است.
- ۸۷- اگر معتکف در معامله پول ندهد و نسیه بخرد یا نسیه بفروشد و یا برای معامله نایب بگیرد و یا به دست خود فروشنده ندهد پول را، یا مستقیماً از دست خریدار پول نگیرد اعتکاف او چه حکمی پیدا می‌کند؟
 ✽ معامله در حال اعتکاف حرام است ولی اگر نایب بگیرد اشکال ندارد.
- ۸۸- آیا روزه باید منحصرأً برای اعتکاف باشد؟
 ✽ خیر. لازم نیست که روزه حتماً برای اعتکاف باشد. (برای مثال می‌توان روزه های قرضی را در اعتکاف بجا آورد).
- ۸۹- آیا اذن پدر و مادر شرط است؟
 ✽ بله و اگر باعث اذیت آنان نباشد بنا بر احتیاط مستحب شرط نباشد. (و مانند: اجازه زن از شوهر و اجازه کسی که در استخدام دیگری است)
- ۹۰- چه توصیه ای برای معتکفین دارید؟
 ✽ معتکفین باید از این زمانها کمال استفاده را بنمایند بخصوص سعی نمایند معتکفین ایام البیض اعمال ام داود را با کمال خلوص انجام دهند.

« مراقبات مضور در خانه خدا »

از دیگر جنبه های مراقبه برای معتکف آن است که او در مکانی بس والا و با عظمت حضور یافته است. مسجد، مصداق روشن خانه هایی است که قرآن مجید در وصف آن فرموده است: « فِي بُيُوتٍ أُذِنَ اللَّهُ أَنْ تَرْفَعَ وَ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ ».

این ظرف و مکان مقدس، مردان بزرگی را می طلبد که در آنجا به تسبیح و ثنای خدا بپردازند و اشتغال به امور دنیا آنان را از یاد خدا باز ندارد که: « يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ ».

در حدیثی از امام صادق (علیه السلام) روایت شده است که فرمودند: «مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ لَمْ يُوقِّرِ الْمَسْجِدَ...». امام فرمودند: «کسی که عظمت و بزرگی خانه خدا را مراعات نکند، ملعون و مطرود بارگاه خداست».

« مراقبات روزه داری »

امام صادق (علیه السلام) آداب روزه داری را این گونه به مسلمانان می آموزد: «روزه، تنها پرهیز از خوردنی و آشامیدنی نیست. شرط روزه کامل، سکوت باطن و درون است. سخن مریم (علیها السلام) دختر عمران را نشنیده ای که می فرماید: «من نذر کرده ام که برای پروردگار مهربان روزه بگیرد پس با کسی سخن نمی گویم. روزه مریم، همان سکوت بوده است.»

پس هرگاه روزه گرفتید، زبانتان را از دروغ نگه دارید، چشمانتان را از حرام باز دارید، نزاع نکنید، حسد نوزید، غیبت نکنید، یکدیگر را با لقبهای زشت صدا نزنید، از جدال بپرهیزید، نسبت دروغ به کسی ندهید، با زنان مباشرت نکنید، درصد مخالفت با یکدیگر برنیاید، خشم نوزید، کسی را مورد سرزنش و دشنام قرار ندهید، جدال نکنید، هتاک و پرده دری را کنار نهدید، ستم نکنید، همدیگر را

مورد شماتت قرار ندهید، یکدیگر را طرد نکنید، از یاد خدا و نماز غافل نباشید، پیوسته سکوت باطن و ظاهر را مراعات کنید، به بردباری و صبر و راستگویی و صداقت روی آورید، از مردمان شرور، سخن زور، دروغ، افتراء دشمنی، بدگمانی، غیبت و سخن چینی پرهیز کنید.

خود را در معرض ورود به عرصه آخرت و رویارویی با مرگ ببینید. منتظر فرا رسیدن وعده پروردگار باشید و برای ملاقات با او توشه بگیرید. بر آرامش درون و برون و خشوع و خضوع مواظبت کنید.

همچون بنده ذلیل و خواری باشید که از مولای خویش هراسان است. خوف را با امید و رجا، و رغبت و شوق را با هراس بیامیزید. چنان باشید که عیبها از قلبهاتان زدوده و باطنتان از خدعه و نیرنگ پیراسته و جسم و بدنتان از آلودگی به دور باشد.

مانند کسی باشید که از همه چیز بریده و به خدا روآورده است. با سکوت ظاهر و باطن از هر پنهان و آشکاری که خداوند از آن نهی نموده، پرهیز کنید. خشیت از خدای را در پیدا و نهان مراعات کنید. هنگام روزه داری جان خویش را به خداوند ببخشید. خانه دل را از غیر خدا خالی کنید و جان را آماده پذیرش فرمان و دعوتش سازید.

هرگاه چنین کردی به راستی برای خدا روزه گرفته ای و آنچه را که خداوند فرمان داده، انجام داده ای، و هر اندازه نسبت به آنچه برشمرده کوتاهی و تقصیر کنی، همان قدر از حقیقت روزه ات کاسته ای.

آنگاه فرمودند: «روزه تنها پرهیز از آب و نان نیست، خداوند، خودداری از طعام و شراب را وسیله ای برای ترک دیگر گفتارها و کردارهایی قرار داده که آنها نیز روزه را تباه می سازند، چه اندک هستند روزه داران و چه بسیارند گرسنگان».

معتکف با آن که در ظاهر به مسجد آمده، ولی در حقیقت به صاحب خانه روی آورده است. او به آستان خدا سرساییده و در بارگاهش مأوی گزیده تا به گوهر تقرب و خداجویی دست یابد و زبان حالش این است که:

گه معتکف دیرم و گه ساکن مسجد یعنی که تو را می طلبم خانه به خانه پس، از مراقبتهای مهم اعتکاف خودداری از غفلت از یاد خدا و توجه هر چه بیشتر به خداوند است. غفلت از یاد خدا، اعتکاف را به عملی بی روح و پیکری بی جان تبدیل می کند.

بر اساس همین نگرش به اعتکاف است که فقیه بزرگی چون علامه حلی (قُدَسَ سره) اشتغال به امور دنیوی را در اعتکاف روا نمی داند. و سید بن طاووس از عالمان عامل و از مفاخر شیعه و معروف به «سید المراقبین»، معتکفان را نسبت به حفظ جوهر و جان اعتکاف و اعمال صالح وقف کند و آنها را بر درگاه خداوند و اراده مقدس او حبس نماید. معتکف باید فکر و جان و اعضای خود را با افسارهای مراقبه به خوبی مهار کند و از چیزهایی که روزه دار باید از آن پرهیزد، کاملاً خودداری کند. بلکه دقت و مراقبه معتکف باید به مراتب بیشتر از روزه دار باشد، زیرا او هم روزه دار است و هم معتکف، و هر معتکفی خود را ملزم نموده است که با تمام وجود به خداوند متعال روی آورد و رویگردانی و غفلت از حق را یکسره کنار نهد.

بنابر این هرگاه معتکف، نور عقل و جانش را به غیر خدا مشغول کند، یا عضوی از اعضای بدنش را در کاری که طاعت پروردگار نیست به کار گیرد، به همان میزانی که غفلت یا کوتاهی نموده، از حقیقت و کمال اعتکاف خود کاسته است. سید در جایی دیگر می فرماید: «معتکف نباید محل اعتکاف را ترک کند، مگر آن که ضرورتی پیش آید باشد، بفرض که چنین شد و از مسجد بیرون رفت، باید در طول رفت و آمد، اعضا و جوارحش را به خوبی حفظ کند و به پیمان اخلاص

خود با خداوند پایبند باشد، در این صورت خداوند نیز به شرط و عهد خویش وفا خواهد کرد که: «وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُفُوا بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُون». «عهدی که با من بسته اید، وفا کنید تا من نیز به پیمانم با شما وفا کنم و تنها از من بترسید» از آنجا که سنت حسنه اعتکاف در ماه رجب و ماه رمضان برگزار می شود در این نوشته در ضمن آداب اعتکاف، اعمال این دو ماه نیز ذکر می گردد.

الف- ماه رجب

فضیلت ماه رجب :

رجب، نهری است در بهشت که از شیر سفیدتر و از عسل شیرین تر است. هر کس یک روز را از ماه رجب روزه بگیرد، از آن نهر می آشامد. همچنین حضرت موسی بن جعفر علیه السلام فرمودند: «رجب ماه عظیمی است که خداوند متعال حسنات و نیکیها را در آن دو چندان، و گناهان را در آن محو و نابود می کند»^۱. این ماه در نهایت شرافت است. زیرا از ماههای حرام است که جنگ در آن جایز نیست؛ همچنین از اوقات دعا بوده و حتی در زمان جاهلیت هم این مطلب شهرت داشته؛ به گونه ای که مردم منتظر آمدن این ماه بودند. این ماه، ماه امیرالمؤمنین علی علیه السلام است. خود حضرتشان فرمودند: «ماه رجب ماه من، و ماه شعبان ماه پیامبر صلی الله علیه و آله و ماه رمضان ماه خداوند متعال است»^۲.

شب اول آن، یکی از چهار شبی است که بر زنده نگه داشتن آن به عبادت تأکید شده است؛ (آن چهار شب عبارتند از: شب اول رجب، شب نیمه شعبان، شب عید فطر و شب عید قربان) نیمه آن محبوب ترین روزها نزد خداوند است و اعمال

۱- وسائل الشیعه / ج ۱۰ / ص ۴۷۳.

۲- وسائل / ج ۱۰ / ص ۴۸۰.

مخصوصی دارد. بعثت پیامبر ﷺ که همان ظهور رحمت خداوند است، در بیست و هفتم این ماه واقع شده است. پیامبر ﷺ فرمودند: «خداى متعال در آسمان هفتم فرشته اى را قرار داده که به وى «داعى» گفته مى‌شود. هنگامى که ماه رجب آمد، این فرشته در هر شب این ماه تا صبح مى‌گوید: «خوشا به حال تسبیح کنندگان خدا! خوشا به حال فرمانبرداران خدا!» خداى متعال مى‌فرماید: «همنشین کسی هستم که با من هم نشینی کند. فرمانبردار کسی هستم که فرمانبردار باشد. بخشنده خواهان بخشایش هستم. ماه، ماه من؛ بنده، بنده من و رحمت، رحمت من است. هر کس در این ماه مرا بخواند، او را اجابت مى‌کنم و هر کس از من بخواهد، به او عطا مى‌کنم و هر کس از من هدایت بخواهد، او را هدایت مى‌کنم. این ماه را رشته اى بین خود و بندگانه قرار دادم که هر کس آنرا بگیرد، به من مى‌رسد.»^۱

امام صادق علیه السلام مى‌فرماید: «هنگامى که قیامت فرا مى‌رسد، منادی از عرش ندا مى‌دهد: کجايند آنها که ماه رجب را گرامى داشتند؟ پس عده اى از مردم مى‌ایستند؛ در حالى که صورتهایشان برای اهل محشر مى‌درخشد و بر سرهایشان تاجهایی از درّ و یاقوت گذاشته شده است. هر کدام از آنها را هزار ملک از طرف راست و هزار ملک از طرف چپ همراهی مى‌کنند. ملائکه به او مى‌گویند: اى بنده خدا کرامت خداوند عزّ و جلّ گوارای تو باد! پس ندایی از جانب خداوند جلّ جلاله مى‌رسد: اى بندگان و کنیزان من! قسم به عزّت و جلالم که امروز جایگاه شما را نیکو مى‌دارم و پاداشى بس بزرگ به شما مى‌دهم و غرفه‌هایی از بهشت به شما عطا مى‌کنم که از زیر آن نهرها جاری است. شما برای همیشه در آن خواهید بود و این جزای خوبی برای عمل کنندگان است.

۱ - المراقبات / میرزا جواد ملکی تبریزی / ص ۹۶.

شما با روزه خود این ماه که من حرمتش را واجب دانسته بودم، بزرگ شمردید. اى ملائکه من! بندگان و کنیزان مرا وارد بهشت کنید. «امام علیه السلام مى‌افزایند: «این اجر و پاداش کسی است که مقداری از رجب؛ هر چند یک روز از اول یا وسط و یا آخرش را روزه گرفته باشد»^۱.

اعمال ماه رجب :

اعمال این ماه بر دو قسم است . بخشی از آن را می‌توان در تمام ماه انجام داد که «اعمال مشترک» می‌نامند و قسم دیگر اعمالی است که صرفاً در «ایام البیض» که مصادف با ایام اعتکاف است، انجام می‌شود.

اعمال مشترک :

- ۱- غسل . پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «هر کس که ماه رجب را درک کند و در اول، وسط و آخر آن غسل نماید، از گناهانش خارج می‌شود همانند روزی که از مادر متولد شده است {دیگر گناهی ندارد}»^۲.
  - ۲- نماز . امام صادق علیه السلام در روایتی به اهمیت نوافل اشاره می‌کنند و می‌فرمایند: «همانا گاهی از نماز بنده اى نصف یا ثلث یا ربع و یا خمس آن بالا مى‌رود {قبول مى‌شود} و آنچه که حضور قلب داشته، قبول مى‌شود و به نافلة ها بدان علت امر شده تا نقص نمازهای واجب را جبران کند»^۳.
- الف- شصت رکعت نماز:

۱ - فضائل الا شهر الثلاث / صدوق / ص ۳۱.

۲ - وسائل / ج ۲ / ص ۹۵۹.

۳ - علل الشرایع / ج ۲ / ص ۳۲۸.

خواندن دو رکعت نماز در هر شب از ما هر جب، مستحب است که مجموع آن شصت رکعت می‌شود. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در روایتی فرمودند: «هرکس در ماه رجب شصت رکعت نماز بخواند، به این صورت که در هر شب دو رکعت و در هر رکعتی سوره حمد را یک مرتبه و سوره کافرون را سه مرتبه و سوره توحید را یک مرتبه تلاوت کند و بعد از سلام نماز، دستهایش را بالا ببرد و بگوید:

« لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يَمِيتُ وَ هُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَ آلِهِ » و دستهایش را به صورتش بکشد، خداوند سبحان دعایش را مستجاب می‌کند و ثواب شصت حج و شصت عمره به او عطا می‌فرماید».

ب- ده رکعت نماز:

پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرمایند: «هرکس در شبی از شبهای ماه رجب ده رکعت نماز بخواند و در هر رکعت حمد و کافرون و توحید را سه مرتبه تلاوت کند، خداوند متعال همه گناهان گذشته او را می‌آمرزد و برای هر رکعت او، ثواب شصت سال عبادت می‌نویسند، و در مقابل هر سوره ای که خوانده، قصری از لؤلؤ در بهشت به او عطا می‌کند، و ثواب کسی که در آن سال مشغول نماز، روزه، حج و عمره و جهاد در راه خدا بوده، برای او می‌نویسد، و در هر روز از آن سال تا سال آینده یک حج و یک عمره برای او می‌نویسد، و هنوز از نماز فارغ نشده است، که خداوند او را می‌آمرزد. هنگامی که از نماز فارغ شده، ملکی از زیر عرش ندا می‌دهد که ای ولی خدا عملت را از سر بگیر! به تحقیق که خداوند تو را از آتش جهنم آزاد کرد، و او را از نمازگزاران آن سال می‌نویسند، و اگر در آن سال بمیرد

شهید از دنیا رفته است، و خداوند دعای او را مستجاب می‌کند و حوائج او را برآورده می‌کند، و نامه اعمالش را به دست راست او می‌دهد، و صورتش را نورانی می‌کند و خداوند بین او و آتش جهنم هفت خندق فاصله می‌اندازد».

ج- دو رکعت نماز:

یکی دیگر از نمازهایی که در شبهای ماه رجب وارد شده، دو رکعت نماز است که در هر رکعت بعد از حمد، پنجاه مرتبه سوره توحید خوانده می‌شود. پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمودند: «هرکس در شبی از شبهای ماه رجب صد مرتبه سوره توحید در دو رکعت بخواند، همانند کسی است که صد سال در راه خدا روزه گرفته و خداوند متعال صد قصر در جوار پیغمبری از پیغمبران الهی به او عطا می‌کند».

د- نماز حضرت سلمان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ:

سلمان می‌گوید: «روز آخر ماه جمادی الثانی بود؛ زمانی که قبل از آن، هیچ گاه خدمت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نرفته بودم. محضرشان شرفیاب شدم. آن حضرت فرمودند: سلمان تو از ما اهل بیت هستی. آیا نمی‌خواهی تو را از چیزی آگاه کنم؟ عرض کردم: بله می‌خواهم ای رسول خدا! پدر و مادرم به فدای تو باد! رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمودند: ای سلمان! هیچ مرد و زن مؤمنی در ماه رجب سی رکعت نماز نگذارد - در هر رکعت حمد یک بار و سوره توحید و کافرون، هریک سه مرتبه - مگر اینکه خداوند متعال هر گناهی که در خردسالی یا بزرگسالی مرتکب شده بود، از او محو می‌کند و ثواب کسی که تمام ماه را روزه گرفته به او می‌دهد و تا سال آینده نزد خدا از نمازگزاران محسوب می‌شود، و هر روز عمل شهیدی از شهدای

بدر برای او بالا می‌رود (ثواب شهید بدر را دارد) و به ازای هر روزه ای که می‌گیرد، عبادت یک سال برای او نوشته می‌شود، و هزار درجه بالا می‌رود، و اگر تمام ماه روزه بگیرد، خداوند او را از آتش نجات داده و بهشت را برای او قرار می‌دهد».

پس آن حضرت فرمودند: «ای سلمان! اینها را جبرئیل عَلَيْهِ السَّلَامُ به من خبر داد و گفت: ای محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ این علامتی است برای جدایی شما از منافقان چرا که آنان این نماز را نمی‌خوانند». سلمان می‌گوید عرض کردم: «یا رسول الله! مرا از چگونگی خواندن آن و زمان آن آگاه کن».

حضرت فرمودند: «سلمان، در روز اول ماه (رجب) ده رکعت نماز به جای می‌آوری؛ در هر رکعت سوره حمد را یک مرتبه و سوره توحید را سه مرتبه و سوره کافرون را هم سه مرتبه می‌خوانی، و هنگامی که سلام نماز را دادی، بعد از هر سلامی - در حالی که دستهایت را بلند می‌کنی - چنین می‌گویی:

« لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَ هُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَ لَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَ لَا يَنْفَعُ ذَا الْجِدِّ مِنْكَ الْجِدُّ. » پس دستهایت را به صورتت بکش. »

در روز نیمه رجب نیز همان ده رکعت است و فقط بعد از «كُلُّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» بگوید: «إِلَهًا وَاحِدًا أَحَدًا صَمَدًا فَرْدًا لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَ لَا وَلَدًا» و در آخر ماه هم چنین کن و بعد از «كُلُّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» بگو: «وَ صَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ»

ه- چهار رکعت نماز:

پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرمایند: «هر کس یک روز از ماه رجب را روزه بگیرد و چهار رکعت نماز - بدین گونه که در رکعت اول بعد از حمد، صد مرتبه آیت الکرسی و

در رکعت دوم بعد از حمد، دویست مرتبه توحید را - بخواند (دو رکعت بعد هم به این ترتیب خوانده شود) نمی‌میرد، تا این که جایگاه خود را در بهشت ببیند یا برای او ببینند»^۱.

۳- روزه:

حضرت امیرالمؤمنین علی عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمودند: «بسا روزه داری که بهره ای جز گرسنگی و تشنگی از روزه داری خود ندارد، و بسا شب زنده داری که از شب زنده داری، چیزی جز رنج و بی‌خوابی به دست نیاورد! خوشا خواب زیرکان و افطارشان!»^۲

حضرت فاطمه زهراء (سلام الله علیهما) می‌فرمایند: «روزه دار با روزه اش چه می‌کند؛ زمانی که زبان و گوش و چشم و جوارحش را حفظ نکند»^۳.

روایت است از معصومین عَلَيْهِمُ السَّلَامُ که: روزه یک روز از ماه رجب، موجب می‌شود که انسان از آتش جهنم به اندازه مسیر یک سال دور شود.^۴

روزه در این ماه:

روزه روز اول، وسط و آخر ماه رجب:

امام رضا عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمودند: «کسی که روز اول ماه رجب را از روی رغبت و امید به ثواب روزه بگیرد، خداوند منان بهشت را بر او واجب می‌کند». همچنین می‌افزایند: «کسی که روزی از اواسط ماه را روزه بگیرد، به تعداد قبائل ربیعیه و

۱- اقبال / ج ۳ / ص ۲۰۰.

۲- نهج البلاغه / حکمت ۱۴۵.

۳- بحار / ج ۹۳ / ص ۳۹۵.

۴- اقبال / ج ۳ / ص ۱۹۱.

مَضْر (این دو قبیله زیر مجموعه ای از قبایل را شامل می‌شوند. مثلاً قریش یکی از قبایلی است که زیر مجموعه مضر است.) حق شفاعت پیدا می‌کند.» در ادامه می‌فرماید: «کسی که روزی از اواخر ماه را روزه بگیرد، خداوند متعال او را از پادشاهان بهشت (ملوک الجنّه) قرار می‌دهد و از پدر، مادر، دختر، عمو، عمه، دایی، خاله، آشنایان و همسنگانش شفاعت می‌کند؛ هرچند مستحق آتش شده باشند»^۱.

روزه دو روز از این ماه :

پیامبر ﷺ می‌فرماید: «کسی که دو روز از ماه رجب را روزه بگیرد، خداوند آن قدر کرامت به او عطا می‌کند و او را گرامی می‌دارد که توصیف کنندگان اهل آسمان و زمین نمی‌توانند آن کرامت را توصیف کنند، و به اندازه اجر و پاداشی که به ده نفر از راست گویان که در عمرشان (عمر طولانی داشته‌اند) داده است به او عنایت می‌کند، و به همان مقداری که صادقان و راست گویان در روز قیامت شفاعت می‌کنند، او را شفاعت می‌کند، و به راست گویان محشور و داخل بهشت می‌شود و از رفیقان آنها خواهد بود»^۲.

روزه سه روز :

امام کاظم علیه السلام در روایتی فرموده اند: «هرکس که سه روز از ماه رجب را روزه بگیرد، بهشت بر او واجب می‌شود». همچنین پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده اند: «هرکس سه روز از ماه رجب را روزه بگیرد، خداوند برای هر روز او ثواب یک سال روزه را می‌نویسد»^۳.

۱- اقبال / ج ۳ / ص ۱۹۱ .

۲- اقبال / ج ۳ / ص ۲۱۹ .

۳- اقبال / ج ۳ / ص ۱۹۲ .

همچنین در باب ادعیه وارده در این ماه به مفاتیح مراجعه شود و ما به دلیل اختصار به نقل یکی از آنها بسنده می‌کنیم

۴- دعای منسوب به امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف):

دعایی از امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) نقل شده است که شیخ طوسی در مصباح آن را ذکر کرده است؛ البته در کلمات این دعا اختلاف وجود دارد و ما در اینجا روایت را از محمد بن ابی الرواد الرواسی نقل می‌کنیم، ایشان می‌گوید: «روزی از روزهای ماه رجب با محمد بن جعفر دهان برای رفتن به مسجد سهله {از خانه} خارج شدم. او به من گفت: بیا به مسجد صعصعه برویم - مسجد مبارکی که امیرمؤمنان علی علیه السلام در آن نماز خوانده و حجت‌های الهی در آن قدم نهاده‌اند - با هم به مسجد صعصعه رفتیم. در هنگام نماز خواندن ناگاه، شخصی از شترش پیاده شد و آن را در سایه‌ای بست و داخل آمد و دو رکعت نماز طولانی خواند؛ سپس دستهایش را بلند کرد و این دعا را - بعداً خواهد آمد - خواند؛ بعد از آن به طرف ناقه‌اش رفت و سوار بر آن شد .

ابوجعفر به من گفت: آیا نمی‌آیی پیش او برویم و سؤال کنیم که او کیست؟ {گفتم برویم} با هم نزد او رفتیم و به او عرض کردیم: تو را به خدا سوگند می‌دهیم که بگو کیستی؟ فرمود: شما را به خدا قسم می‌دهم {که نظر خود را راجع به من بگویید} و تصور می‌کنید که من کیستم؟ ابوجعفر دهان گفت: گمان کردیم شما خضر هستی؟ پس او رو به من کرد و فرمود: تو هم چنین گمان داری؟ گفتم: بله، من هم گمان کردم شما خضر هستی. پس او فرمود: به خدا قسم که خضر احتیاج به دیدن من دارد؛ من امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شما هستم!

دعایی که آن حضرت بعد از نماز خواندند چنین است: «اللَّهُمَّ يَا ذَا الْمَنِّ السَّابِغَةِ، وَالْأَلَاءِ الْوَازِعَةِ، وَالرَّحْمَةِ الْوَاسِعَةِ، وَالْقُدْرَتِ الْجَامِعَةِ.....» که در مفاتیح در باب دعای منسوب به آن بزرگوار آمده است.

۵- استغفار:

پیامبر ﷺ می‌فرماید: «کسی که در ماه رجب صد مرتبه بگوید: أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ وَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْ صَدَقَةٍ يَتَقَدَّرُ بِهَا لَهُ عَاقِبَةٌ أَوْ رَحْمَةٌ أَوْ أَمْرٌ خَتَمَ اللَّهُ بِهَا لَهُ نَجَاتٌ مِنْ عَذَابِ النَّارِ» روزی که در ماه رجب صد مرتبه بگوید: أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ وَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْ صَدَقَةٍ يَتَقَدَّرُ بِهَا لَهُ عَاقِبَةٌ أَوْ رَحْمَةٌ أَوْ أَمْرٌ خَتَمَ اللَّهُ بِهَا لَهُ نَجَاتٌ مِنْ عَذَابِ النَّارِ، روز قیامت خدا را ملاقات کرد، خداوند به او می‌فرماید: تو به پادشاهی من اقرار کردی و بر من منت نهادی؛ حال هر چه می‌خواهی من به تو عطا می‌کنم؛ چرا که مقتدری غیر از من نیست. «و فرمودند: «کسی که در ماه رجب استغفار نماید و درخواست توبه کند و هر صبح و شب هفتاد مرتبه بگوید: أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ وَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْ صَدَقَةٍ يَتَقَدَّرُ بِهَا لَهُ عَاقِبَةٌ أَوْ رَحْمَةٌ أَوْ أَمْرٌ خَتَمَ اللَّهُ بِهَا لَهُ نَجَاتٌ مِنْ عَذَابِ النَّارِ» روزی که در ماه رجب از دنیا برود، در حالی مرده که خداوند از او راضی و خشنود است و آتش جهنم هم به برکت ماه رجب او را مس نکند».

۶- تهلیل:

تهلیل، گفتن «لا إله إلا الله» است که همان کلمه توحید می‌باشد؛ تهلیل سه مرحله دارد: تهلیل تکوینی، اعتقادی و لفظی.

تهلیل تکوینی: همان دلالت ذات موجودات به وجود خداوند یگانه و شهادت آنها به وحدانیت او می‌باشد.

تهلیل اعتقادی: ایمان و اعتقاد قلبی به وحدانیت خداوند متعال است.

تهلیل لفظی: یعنی گفتن «لا إله إلا الله» و یا هر لفظ دیگری که بر این معنا دلالت کند.^۱

در روایت آمده است: «کسی که در ماه رجب هزار مرتبه «لا إله إلا الله» بگوید، خداوند متعال صد هزار حسنه برای او ثبت می‌کند و صد شهر در بهشت برای او بنا می‌کند.»^۲

۷- خواندن سوره توحید:

پیامبر ﷺ می‌فرمایند: «کسی که در {طول} عمرش در ماه رجب ده هزار مرتبه سوره توحید را با نیت خالص بخواند، روز قیامت {وارد محشر} می‌شود در حالی که {هیچ گناهی ندارد} و همانند روزی است که از مادر متولد شده، پس هفتاد ملک به استقبال او می‌آیند و او را به بهشت بشارت می‌دهند.» و می‌فرمایند: «کسی که هزار مرتبه سوره قل هو الله أحد را بخواند روز قیامت به عمل هزار نبی و هزار ملک وارد می‌شود و هیچ کس از او نزدیکتر به خدا نیست؛ مگر کسی که زیادتیر این سوره را خوانده باشد، و اگر این عمل در ماه رجب انجام شود، ثواب آن مضاعف می‌شود.» همچنین فرموده اند: «کسی که صد مرتبه سوره توحید را بخواند، خداوند بر او، اولاد، اهل و همسایگان او برکت نازل می‌کند و کسی که این عمل را در ماه رجب انجام دهد، خداوند متعال دوازده قصر در بهشت برایش بنا می‌کند که به در و یاقوت مزین است، و هزار هزار حسنه برای او می‌نویسد؛ پس خداوند متعال می‌فرماید: بنده ام را ببرید و آنچه را که برای او مهیا کرده ام، به او نشان دهید. پس ده هزار قهرمان که همه آنها

۱- ارزشها و ضد ارزشها در قرآن / ص ۱۱۳ .

۲- اقبال / ج ۳ / ص ۲۱۶ .

موکل خانه های او در بهشت هستند، می آیند و درهای هزار هزار قصر از در و هزار هزار قصر از یاقوت سرخ را برای او باز می کنند که همه این خانه ها و قصرها به قدری مزین به در و یاقوت و زیور آلات است که توصیف کنندگان از وصف آنها عاجزند و هیچ کس غیر از خدا به آنها احاطه ندارد. پس هنگامی که صاحب این عمل این نعمتها و پاداشها را می بیند، مدهوش و متحیر می شود و می گوید: این نعمتها برای کدام یک از انبیاء است؟ در جواب گفته می شود: اینها برای تو است برای اینکه سوره توحید را خوانده ای»^۱.

اعمال اختصاصی ایام البیض:

امام صادق علیه السلام می فرماید: «به این امت (مسلمانان) سه ماه عطا شده که به هیچ یک از امتها عطا نشده، و آنها ماههای رجب، شعبان و رمضان است. و نیز سه شب به این امت عطا شده که به هیچ یک از امتها عطا نشده و آنها سیزدهم، چهاردهم و پانزدهم از هر ماه می باشد، و همچنین به این امت سه سوره عطا شده که به هیچ یک از امتها عطا نشده و آنها یس، ملک و توحید است، پس کسی که بین سه امر جمع کند، پس با فضیلت ترین چیزهایی که به این امت عطا شده، جمع کرده است». از امام سؤال شد چگونه بین آنها می توان جمع کرد؟ حضرت فرمود: «در هر یک از شبهای ایام البیض سه ماه رجب، شعبان و رمضان نمازی به جا آورد؛ به این گونه که در شب سیزدهم دو رکعت نماز بخواند و در هر رکعت بعد از حمد این سه سوره (یس، تبارک و توحید) را بخواند و در شب چهاردهم چهار رکعت نماز {به دو سلام} به همان صورت که بیان شد، به جای آورد؛ و در شب پانزدهم شش رکعت {به سه سلام} به همان طورت به

جای آورد. هر که این نماز را در این سه شب خواند فضیلت این سه ماه را درک کرده است و همه گناهان او غیر از شرک به خدا آمرزیده می شود. « پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: «کسی که سه روز از ماه رجب را روزه بگیرد و شبهای سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم آن را به عبادت قیام کند، قسم به آن خداوندی که مرا به حق به پیغمبری مبعوث کرد، از دنیا خارج نمی شود، مگر با توبه نصح (هیچ گناهی ندارد) و خداوند متعال در برابر روزه هر روز او هفتاد گناه او را می بخشد، و هفتاد حاجت هنگام خروج از قبر، و هفتاد حاجت او را هنگام سنجش اعمال، و هفتاد حاجت او را هنگام عبور از صراط برآورده می سازد و {ثواب} روزه هر روز او همانند آزادی هفتاد نفر از فرزندان حضرت اسماعیل علیه السلام است و همچنین همانند هفتاد هزار مرتبه ختم قرآن، و هفتاد سال حراست از مرزهای اسلام، و بنای هفتاد پل در راه خدا می باشد. و نیز از هفتاد نفر از اهل بیتش که مستوجب آتش جهنم باشند، شفاعت خواهد نمود، و برای او در بهشت فردوس، هفتاد هزار شهر بنا می شود که در هر شهری هزار قصر و در هر قصری هزار حوریه و برای هر حوریه هزار خدمتکار می باشد. « امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند: «کسی که ایام البیض از ماه رجب را روزه بگیرد، خداوند متعال برای او در ازای هر روزه، یک سال روزه در حالی که به عبادت مشغول بوده می نویسد و در روز قیامت در جایگاه آمین می ایستد»^۱.

شب سیزدهم:

در روایتی از پیامبر صلی الله علیه و آله می خوانیم: «کسی که در شب سیزدهم ماه رجب ده رکعت نماز بخواند؛ بدین گونه که در رکعت اول حمد یک مرتبه و سوره عادیات

هم یک مرتبه و در رکعت دوم حمد یک مرتبه و سوره تکاثر نیز یک مرتبه بخواند و بقیه رکعتها را هم به همین نحو تمام کند، خداوند متعال گناهان او را می‌آمرزد و اگر عاق والدین هم باشد خداوند سبحان از او راضی می‌شود، و همچنین { در قبر } نکیر و منکر به او نزدیک نمی‌شوند و او را نمی‌ترسانند و بر پل صراط همچون برق خاطف { سریع } عبور می‌کند و نامه اعمالش را به دست راستش می‌دهند و میزان اعمالش سنگینی می‌کند و در بهشت فردوس هزار شهر به او عطا می‌شود.^۱

شب چهاردهم :

پیامبر ﷺ می‌فرماید: « کسی که در شب چهاردهم ماه رجب سی رکعت نماز در هر رکعت یک مرتبه حمد و توحید و آیه آخر سوره کهف را بخواند، قسم به خداوندی که جانم در دست اوست، اگر گناهانش زیادتیر از ستارگان آسمان باشد، از نماز فارغ نمی‌شود مگر اینکه پاک و منزّه شده و مثل این است که همه کتب آسمانی را قرائت کرده باشد».^۲

شب پانزدهم :

پیامبر ﷺ فرموده اند: « وقتی شب نیمه رجب فرا می‌رسد، خداوند متعال به خزانه داران دیوان بندگان و نویسندگان اعمال انسانها امر می‌کند و به آنها می‌فرماید: در دیوان { نامه های } بندگان من نظر کنید و هرگناه و بدی که یافتید آن را محو و به نیکی تبدیل نمائید. »

۱ - اقبال / ص ۲۲۹ .

۲ - اقبال / ص ۲۲۹ .

سید بن طاووس می‌فرماید: وقتی شب پانزدهم رجب فرا رسید، سزاوار است کسی که خدا و رسول او را تصدیق می‌کند، در طول این شب مراقبه کامل کند و توجه داشته باشد که خداوند متعال بر او منت نهاده و وی را به اصلاح نفس در این شب موفق نموده و عبادت را نصیبت کرده است. همواره حضور قلب داشته باشد و خود را در برابر خداوندی بداند که مالک اولین و آخرین و در ظاهر و باطن، حاضر و هم نشین است. به گونه ای مراقبت نماید و حضور قلب پیدا کند که لذت انس حضور نزد او و گفت و گو با او را بیابد و زمانی که طلوع فجر روز پانزده رجب فرا رسید، اعمال نیک خود را خالصانه به خداوند متعال عرضه بدارد و اعمالش را به امامی که در آن روز مهمان او و آن روز مختص به اوست، تسلیم کند و به واسطه او و مقام قربش، به خدا توسل جوید و نقصانهای اعمال خود را برطرف کند که با توجه به آن بزرگوار اعمالش کامل می‌شود و به آرزوهایش خواهد رسید.^۱

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «در شب نیمه رجب، دوازده رکعت نماز می‌خوانی - هر دو رکعت به یک سلام - و در هر رکعت سوره های حمد، توحید، فلق، ناس، آیت الکرسی و قدر را هر کدام چهار مرتبه بخوان و بعد از سلام چهار مرتبه بگو: « اللَّهُ اللَّهُ رَبِّي لَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَلَا أَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ وَلِيًّا » پس هر چه می‌خواهی دعا کن».^۲

همچنین فرموده اند: «شب پانزدهم رجب، دوازده رکعت نماز می‌خوانی - هر دو رکعت به یک سلام - و در هر رکعت حمد یک مرتبه و هر سوره ای که خواستی

۱ - اقبال / ج ۳ / ص ۲۳۲ .

۲ - اقبال / ج ۳ / ص ۲۳۲ .

بخوان و بعد از فارغ شدن از نماز سوره های حمد، فلق، ناس، توحید و آیه الکرسی را چهار مرتبه بخوان { آنگاه } چهار مرتبه تسبیحات اربعه می‌گویی و بعد از آن می‌گویی: «اللهُ اللهُ رَبِّي لَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، مَا شَاءَ اللهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ»^۱.

پیامبر ﷺ می‌فرماید: «کسی که در شب پانزدهم رجب سی رکعت نماز بخواند و در هر رکعت حمد یک مرتبه و سوره توحید ده مرتبه بخواند، از نماز خارج نمی‌شود، مگر اینکه خداوند متعال ثواب هفتاد شهید را به او عطا می‌کند، و روز قیامت در حالی وارد { محشر } می‌شود که برای جمعیتی همانند بین مکه و مدینه نورافشانی می‌کند، و برائت و آزادی از آتش و نفاق به او عطا می‌شود و عذاب قبر از او برداشته می‌شود»^۲.

زیارت امام حسین علیه السلام :

راوی از امام رضا علیه السلام سؤال کرد: «در چه ماهی امام حسین علیه السلام را زیارت کنم؟ حضرت در جواب فرمودند: در نیمه ماه رجب و نیمه ماه شعبان»^۳.

نماز حضرت سلمان (علیه الرحمه) :

یکی از اعمال روز نیمه رجب، همان نماز سلمان است که قبلاً بیان شد.^۴

۱ - اقبال / ج ۳ / ص ۲۳۲.

۲ - اقبال / ج ۳ / ص ۲۳۴.

۳ - اقبال / ج ۳ / ص ۲۳۴.

۴ - ر. ک. اعمال مشترک.

چهار رکعت نماز :

امام صادق علیه السلام فرمودند: «عدی بن ثابت انصاری بر امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام در روز نیمه رجب وارد شدند؛ در حالی که آن حضرت نماز می‌خواندند. همین که حضرت متوجه حضور او شدند، با اشاره فرمودند: «پشت من بایست». عدی می‌گوید: «من پشت سر او ایستادم. پس حضرت چهار رکعت نماز خواند؛ نمازی که از احدی - نه قبل و نه بعد از او - ندیده‌ام. وقتی سلام نماز را داد دستش را باز کرد و فرمود: «اللَّهُمَّ يَا مُذِلَّ كُلِّ جَبَّارٍ وَيَا مُعِزَّ الْمُؤْمِنِينَ، أَنْتَ كَهْفِي حِينَ تُعَيِّنِي الْمَذَاهِبُ وَ.....»

عدی بن ثابت می‌گوید: بعد از این دعا آن حضرت چند جمله تکلم فرمود که من متوجه نشدم؛ پس رو به من کرد و فرمود: ای عدی! آیا آنچه { از دعا } گفتم شنیدی؟ عرض کردم: بله. فرمودند: آیا حفظ کردی؟ عرض کردم: بله. آن حضرت فرمود: آن را حفظ کن و اعراب گذاری نما، قسم به آنکه دانه را شکافت و کعبه را نصب و بنا کرد و بادها و نسیمها را آفرید، این دعا نزد هیچ گرفتاری از اهل زمین خوانده نشود، مگر آنکه خداوند متعال بلا و گرفتاری او را برطرف کند»^۱.

پنجاه رکعت نماز :

پیامبر ﷺ فرمودند: «کسی که در نیمه رجب - هنگامی که خورشید بالا آمد - پنجاه رکعت نماز بخواند و در هر رکعت سوره حمد یک مرتبه و سوره توحید و فقل و ناس را هر کدام یک مرتبه بخواند، از گناهانش بیرون می‌آید؛ مثل روزی که از مادر متولد شده بود و هیچ گناهی نداشت؛ با شهداء محشر می‌شود، و با انبیاء

۱ - ر. ک. اعمال مشترک.

داخل بهشت می‌گردد، و در قبر عذاب نمی‌شود؛ تنگی قبر و تاریکی آن از او برداشته می‌شود و از قبر بیرون می‌آید، در حالی که صورتش از نور می‌درخشد»^۱.

دعای ام داود :

این دعا به « دعای استفتاح » هم مشهور است و اهمیت و آثار فراوانی دارد. در اهمیت همین دعا بس که امام صادق علیه السلام بعد از تعلیم آن به ام داود، می‌فرماید: « آنچه را گفتم حفظ کن و مواظب باش { به غیر اهلش تعلیم نده } که مبادا آن را در امر باطلی به کار برد؛ چون در این دعا، اسم اعظم خداوند متعال است که اگر خدا به آن اسم خوانده شود، دعا مستجاب می‌شود، و اگر خدا به آن اسم خوانده شود، دعا مستجاب می‌شود، و اگر از او به واسطه این اسم چیزی درخواست شود، عطا می‌شود { هر چند رسیدن به آن سخت باشد } و اگر جن و انس دشمنان تو باشند، خداوند متعال شر آنها را از تو دور می‌کند و آنها در برابر { تو } تسلیم می‌شوند»^۲.

ام داود کیست ؟

ام داود دختر عبدالله بن ابراهیم و مادر رضاعی امام صادق علیه السلام است که به «ام خالد بربریه» شهرت داشته و جده صالحه مرحوم سید بن طاووس است. مورخان در اسم او اختلاف کرده‌اند . بعضی او را «حبیبه» و بعضی «فاطمه» گفته‌اند.^۳

۱- ر. ک. اعمال مشترک.

۲- ر. ک. اعمال مشترک.

۳- ریاحین الشریعه / ذبیح الله محلاتی / ج ۳ / ص ۳۸۹.

داود کیست ؟

داود، فرزند حسن و نوه امام حسن مجتبی علیه السلام و برادر رضاعی امام صادق (علیه السلام) می‌باشد. منصور دوانیقی جمعی از آل ابی طالب را زندانی کرد؛ از جمله آنان عبدالله بن الحسن بود . منصور دو فرزند عبدالله، محمد و ابراهیم را به شهادت رسانید، و داود (برادر رضاعی امام صادق علیه السلام) را در زندان نگه داشت. ام داود می‌گوید: من از داود خبری نداشتم، او در عراق زندانی بود؛ پیوسته دعا می‌کردم و به درگاه الهی تضرع می‌نمودم . از برادران ایمانی می‌خواستم که برای برآورده شدن حاجتم، دعا کنند؛ ولی با همه اصراری که در دعا داشتم، از اجابت آن خبری نبود و { نا امید شدم } . روزی برای عیادت امام صادق علیه السلام که مریض بودند، به محضرشان شرفیاب شدم . از احوالش پرسیدم و برای او دعا کردم . آن حضرت به من فرمود: « ای ام داود ! داود چه می‌کند؟ » عرض کردم: ای آقای من ! مدت مدیدی است که از او خبری ندارم و او در عراق زندانی است.

حضرت فرمودند: چرا از دعای استفتاح غافل ! دعای استفتاح دعایی است که با آن درهای آسمان باز می‌شود و خواننده آن، دعایش در همان ساعت مستجاب می‌گردد و برای کسی که آن را بخواند، پاداشی به جز بهشت نیست. ام داود عرض کرد: ای فرزند راست گویان ! چگونه باید این دعا را خواند؟ { آداب و کیفیت آن را به من تعلیم فرما } ام داود می‌گوید: بعد از آنکه دعا را - همان طور که امام فرموده بود - خواندم، شب خوابیدم، در آخر شب پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و ملائکه و انبیاء علیهم السلام را دیدم در حالی که آن حضرت می‌فرماید: ای ام داود، بر تو و دوستانت بشارت باد، حاجتت برآورده می‌شود و خداوند متعال فرزندت را حفظ می‌کند و او را به تو باز می‌گرداند.

ام داود می‌گوید: از خواب بیدار شدم . مقدار زمانی که یک مرکب سریع السیر فاصله بین عراق تا مدینه را طی کند، طول کشید که ناگهان دیدم فرزندم داود وارد شد. از حال او پرسیدم . او جواب داد: من در زندان بسیار تنگی محبوس بودم و غل و زنجیر به بدنم سنگینی می‌کرد. این حال تا نیمه رجب ادامه داشت. شب خوابیدم و گویا زمین برایم تنگ شده بود ؛ اما شما را دیدم که بر سجاده نماز نشستی و مردانی که سرهایشان در آسمان و پاهایشان در زمین است، اطراف تو به تسبیح خداوند مشغول هستند. یکی از آنان که خوشرو و خوشبو و دارای لباس پاک و نظیفی بود که من گمان کردم جدم، رسول الله ﷺ است. ایشان به من اشاره کرد و فرمود: ای فرزند صالح ! بشارت باد بر تو، خداوند متعال دعای مادرت را در حقت مستجاب کرد. من از خواب بیدار شدم ؛ دیدم فرستاده منصور در زندان ایستاده است، مرا از زندان آزاد کرد و پیش منصور برد. منصور دستور داد غل و زنجیر را از بدنم جدا کنند و به من نیکي نمود ؛ همچنین دستور داد تا ده هزار درهم به من بدهند و مرا بر مرکب راهواری سوار کردند و من به سرعت خود را به مدینه رسانیدم .^۱

اعمال ام داود :

بعد از آنکه ام داود از حضرت خواست که کیفیت و آداب این عمل (دعای استفتاح) را بیان کند، آن حضرت فرمودند: « ای ام داود ! ماه رجب نزدیک است، این همان ماهی است که دعا در آن مستجاب می‌شود ؛ ماه خداست ؛ پس در این ماه سه روز ایام البیض (سیزدهم، چهاردهم، پانزدهم) را روزه بگیر و روز پانزدهم هنگام زوال {آفتاب} غسل کن و لباس نظیف بپوش و نافله ظهر (هشت رکعت) و نماز ظهر را بجا آور ؛ قنوت و رکوع و سجده های آنرا نیکو

انجام ده؛ سپس دو رکعت نماز بخوان و بعد از آن صد مرتبه بگو: یا قاضی حوائج السائلین.

پس نافله عصر (هشت رکعت) را به جا آور و بعد از آن نماز عصر را بخوان - سعی کن کسی بر تو وارد نشود و با تو سخن نگوید و تو را مشغول نسازد - پس رو به قبله بنشین و حمد را صد مرتبه و توحید را صد مرتبه و آیه الکرسی را ده مرتبه بخوان. بعد از آن ! سوره های انعام، بنی اسرائیل، کهف، لقمان، یس، الصافات، حم السجده، حم عسق و حم الدخان، فتح، واقعه، ملک قلم و از سوره انشقاق « إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ » تا آخر قرآن بخوان، و اگر برایت ممکن نیست، سوره توحید را هزار مرتبه بخوان . (شیخ مفید علیه الرحمه فرمودند: اگر خواندن این سوره ها برای کسی ممکن نیست، حمد را صد مرتبه و آیه الکرسی را ده مرتبه و سوره توحید را هزار مرتبه بخواند . سید بن طاووس می‌فرماید: اگر برای کسی به دلیل عذری مثل مسافرت این هم ممکن نیست، صد مرتبه سوره توحید کافی است.) و بعد از آنکه سوره ها را خواندی همان طور که رو به قبله هستی این دعا (استفتاح) را بخوان:

« بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، صَدَقَ اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ، الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ، الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ، الَّذِي لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ .... »

ب- ماه رمضان :

فضیلت ماه رمضان :

در خطبه ای که وجود مقدس پیامبر ﷺ در استقبال از این ماه خوانده اند، چنین آمده است: « ای مردم ! ماه خدا با برکت و رحمت و آمرزش، به سوی شما رو کرده ؛ ماهی که در نزد خدا بهترین ماهها، و روزهایش بهترین روزها و شبها و ساعاتش بهترین ساعتهاست. آن ماهی است که در آن به سوی مهمانی خدا

خوانده شده اید و از شایستگان کرامت خدا گرفته اید. در این ماه نفسهای شما تسبیح، و خوابتان عبادت و عملتان مقبول و دعایتان مستجاب است»^۱.

اعتکاف در دهه آخر ماه رمضان :

امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام می فرماید: «رسول خدا صلی الله علیه و آله سالی در دهه اول ماه رمضان معتکف شدند؛ در سال بعد در دهه دوم ماه رمضان معتکف شدند و در سال سوم وقتی از جنگ بدر برگشتند، اعتکافشان را قضا کردند؛ پس در خواب دیدند که شب قدر در دهه آخر ماه رمضان است و گویا حضرت در آب و گل سجده کرده اند. وقتی بیدار شدند، به خانه برگشتند و مردم هم با ایشان بودند.

شب بیست و سوم ماه رمضان باران آمد؛ وقتی صبح شد، رسول خدا صلی الله علیه و آله نماز خواندند، مردم به صورت آن حضرت گل مشاهده کردند. از آن هنگام رسول خدا صلی الله علیه و آله همیشه دهه آخر ماه رمضان را معتکف می شدند تا اینکه رحلت فرمودند»^۲.

« مناسبتهای اعتکاف »

سیزده رجب :

- الف- ولادت امیر المؤمنین حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام
- ب- ولادت امام علی النقی علیه السلام ج- شهادت شیخ فضل الله نوری .

وقایع روز چهاردهم :

- الف- مرگ معتمد عباسی (لعنت الله علیه)
- ب- مرگ طاهر عباسی.

وقایع روز پانزدهم

- الف- وفات عقيله بنی هاشم حضرت زینب کبری علیه السلام
- ب- شهادت امام صادق علیه السلام
- ج- ازدواج حضرت امیر المؤمنین علی علیه السلام با حضرت فاطمه زهراء علیه السلام
- د- تغییر قبله ه- مرگ معاویه (لعنت الله علیه و علی ابنه)

سخن آخر :

سخن آخر این که از همه شما معتکفین عزیز خواهشمندم تا در عبادات شبانه و نجوای سحر در درجه اول از خداوند متعال ظهور موفور السعاده حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) را طلب نمایند. آن یگانه و آقائی که به فرمایش حضرتش که در دعا می خوانیم: «بِیْمْنِهِ رُزِقَ الْوَرَى وَ بِوُجُودِهِ ثَبَّتَتِ الْأَرْضُ وَ السَّمَاءُ» و هرچه داریم از وجود آن بزرگوار است زیرا پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله فرمودند: «لَوْ لَا الْحُجَّةُ لَصَاخَتِ الْأَرْضُ بِأَهْلِهَا؛ اگر حجت خدا بر روی زمین نباشد تمام زمین و همه کائنات نابود خواهد شد.» را مورد توجه قرار دهیم و از آن حضرت بخواهیم تا معرفت ما را در عمل به دستورات الهی روزافزون بفرماید
 إن شاء الله تعالی .

« وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى »

۱ - فضائل الا شهر الثلاثة / ص ۷۷.

۲ - مستدرک الوسائل / ج ۷ / ص ۴۶۶.

« منابع و مآخذ »

- ١- المفردات راغب اصفهانی .
- ٢- جواهر الكلام.
- ٣- شرايع الاسلام.
- ٤ - سلسله الينايع الفقهيه .
- ٥- بحار الانوار .
- ٦- الميزان فى تفسير القرآن، علامه طباطباى
- ٧- رساله الاعتكافيه، لطف الله ميسىّ عاملي .
- ٨- آينه دانشوران، سيدّ عليرضا ريحان يزدي .
- ٩- تهذيب .
- ١٠- نهج البلاغه .
- ١١ - الفروع من الكافي، محمد بن يعقوب كلينى.
- ١٢- كنز العمال، متقى هندي .
- ١٣ - وسائل الشيعه .
- ١٤- مستدرک الوسائل
- ١٥- جواهر الكلام
- ١٦- تحرير الوسيله
- ١٧- التعليقه علي الوسيله .
- ١٨- جامع الاحاديث الشيعه، سيد حسين طباطباي بروجردى
- ١٩- اقبال الاعمال، سدّ بن طاووس .
- ٢٠- اصول كافي .